

BAKI BEYNƏLXALQ
MULTİKULTURALİZM MƏRKƏZİ

BAKU INTERNATIONAL MULTICULTURALISM CENTRE

Գլխավոր խմբագիր:

Քամալ Աբդուլլա,
*Բաքվի Միջազգային Բազմալեզակութայնության Կենտրոնը
Հոգաբարձուների Խորհրդի նախագահ,
ակադեմիկոս*

Խմբագրական խորհուրդ.

Իսա Հաբիբբեյլի (*ակադեմիկոս*),
Ազադ Մամեդով (*պրոֆեսոր*), Ասիֆ Հաջիև (*պրոֆեսոր*),
Օքտայ Սամեդով (*դոցենտ*), Թելման Քազիմով (*դոցենտ*),
Կիսմեթ Ռուստամով, Սարրաֆ Հուսեյնով, Ռեվան Հասանով

Տեխնիկական խմբագիր:

Ալիշ Միրզալլը

Ադրբեջաներենի հրապարակման պատասխանատու:

Սարրաֆ Հուսեյնովը

*Այս «Գիրք Դեղե Կորկուդի» գրքի դենքի և հետեի
կափարիչում օգտագործվել են Ադրբեջանի քանդակագործ
Գյորուշ Բաբաևի պատրաստած արձանների նկարները:
Լուսանկարներ: Ահմեթ Մուխտարովի*

ISBN: 978-9952-28-259-7

© BIMC, 2015

«Գիրք Դեղե Կորկուղի» եպոսի գերմաներենին առաջին թարգմանության եւ հրատարակման 200-ամյակը արթիվ Ադրբեջանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրում առաջարկվող միջազգային գործողությունների ծրագրում տեղ է գտել նրա տպագրությունը աշխարհի մի շարք լեզուներով: Բաքվի Միջազգային Բազմամշակութայնության Կենտրոնը ներկայացնում է այն 25 լեզուներով:

Ադրբեջաներեն,	Արաբերեն,	Խընալիկերեն,
Լեզկիներեն,	Թուրքերեն,	Թաթերեն
Գերմաներեն	Պարսկերեն	Ճապոներեն,
Հունգարերեն,	Ուղիներեն	Ավարերեն
Ֆրանսերեն,	Անգլերեն,	Ռսերեն,
Ուկրախներեն,	Չիներեն	Վրացերեն,
Իտալերեն,	Թալիշերեն	Հայերեն,
Քրդերեն,	Եբրայերեն,	Հուներեն*

* Ապագայում գրքը կհրապարակվելու է իսպաներեն, պորտուգալերեն, ինդոնեզերեն, հոլանդերեն, լեհերեն, չեխերեն, բուլղարերեն այլ լեզուներով:

«Գիրք Դեղե Կորկուղի» գերմաներենին առաջին թարգմանության եւ հրատարակման 200-ամյակի կապակցությամբ Ադրբեջանի Հանրապետության Նախագահ Իլհամ Ալիևի

Հրամանագիրը

2015 թվականին լուսնում է ադրբեջանական ժողովրդի մշակութային ժառանգության, ազգային եւ հոգեւորական կյանքում անբաժանելի դեր ունեցող մեծ հուշարձանի

«Գիրք Դեղե Կորկուղի» էպոսի Գերմանիայի հայտնի արեւելագետ, գիտնական Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցի կողմից բացահայտման, թարգմանության, հրատարակման և աշխարհի գիտությանը ներդրման 200-ամյակը:

Անցած ժամանակներում «Գիրք Դեղե Կորկուղի» էպոսի մասին ձեռնարկել է մեծ թվով հետաքննություններ, Գորգուղիի հետ կապված նշանակալի քայլեր է կատարվել որպես առանձին դաշտ:

2000 թ. «Գիրք Դեղե Կորկուղի» 1300 ամյակը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-յի, կողմից միջազգային մակարդակով տոնակատարությունը մի նոր փուլ է բացել հուշարձանը պատմության ուսումնասիրության կործում:

Հաշվի առնելով կարեւորությունը ադրբեջանական ազգային եւ մշակութային ժառանգության պահպանման, նոր սերնդի դաստիարակման գործում «Գիրք Դեղե Կորկուղի» էպոսի մեծ դերը և Գորգուղիի հետազոտությունը էլ ավելի առաջ տանելու նպատակով Ադրբեջանի Հանրապետության Սահմանադրության ըստ 109-րդ հոդվածի 32-րդ կետի որոշում եւ:

1. Համագործակցելով Ադրբեջանի Հանրապետության Մշակույթի եւ Զբոսաշրջության Նախարարությունը , Ադրբեջանի Հանրապետության Կրթության նախարարությունը եւ Ադրբեջանի Գիտությունների Ազգային Ակադեմիան, Բաքվի Միջազգային Բազմամշակութայնության Կենտրոնի, ինչպես նաեւ հաշվի առնելով Ադրբեջանի Հանրապետության Նախագահական Գիտելիքի հիմնադրամի և Ադրբեջանի Գրողների Միության, առաջարկները «Գրքի Դեղե Կորկուդի» Գերմանիայի հայտնի արեւելագետ գիտնական Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցի կողմից բացահայտման, թարգմանության, հրատարակման և աշխարհի գիտությանը ներդրման 200-ամյակի կապակցությամբ պատրաստել հաստատմանը գործողությունների մի ծրագիր ներկայացնելու համար Ադրբեջանի Հանրապետության Նախարարների Խորհուրդ:

2. Ադրբեջանի Հանրապետության Նախարարների Խորհուրդը պետք է լուծի այս հրամանագրից բխող բոլոր խնդիրները:

Իլհամ Ալիև,
Ադրբեջանի Հանրապետության Նախագահը

Բաքու, 20 փետրվարի 2015 թ.

Հենրիխ Ֆրիդրիխ ֆոն Դից

(1751-1817)

Ֆոն Դիցին մեծ սիրով...

1815 թ. հայտնի գերմանացի արեւելագետ և դիվանագետ Հեյնրիխ Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցը Ադրբեջանական (Օղուզական) եպոս «Գիրք Դեղե Կորկուտի» մի պատմվածքը (բոյը) թարգմանեց գերմաներեն լեզու:

Ֆոն Դիցի մոտ, որպես Պրուսիայի դեսպան Օսմանյան կայսրությունում, իր հավաքած տարբեր Արեւելյան ձեռագրերի մեջ այս ձեռագիրն ուշատրություն է դարցրել հատուկ նշանակություն: Այստեղ նկարագրված հերոսների կերպարներ, պատմությունները կարդալուց նրա մտքին բերում էր հին հունական առասպելները, այս առումով նմանություններ, զուգահեռներ, նմանատիպ հատկանիշները բավականին շատ էր:

Գուցե այս պատճառով էլ, որ ֆոն Դիցը հրապարակության համար վերցրել էր «Գիրք Դեղե Կորկուտի» միջից ընտրեց «Պատմություն Թափագյոզի Սպանությունը Բասաթի կողմից» պատմվածքը թարգմանելու համար:

Բասաթն ու Օդիսսեյի, Պոլիֆեմս ու Թափագյոզի նմանությունները, ֆոն Դիցին թույլ է տվել, որ նա այս պատմության գրական ծագումնաբանությունը տանի հին դարերի վեր:

Եւ ֆոն Դիցը իր թարգմանությունը կառուցել է խորքային համեմատական վերլուծությունների վրա և

նրան իր գրած հայտնի նախաբանի հետ միասին հրատարակել էր Բեռլինում: Այսպիսով 1815 թվականին «Գիրք Դեղե Կորկուդի» եպոսը մտնում է գիտության աշխարհի մեջ:

Ավելի ուշ, էտաֆետը վերցրենելով ֆոն Դիցից, իտալերեն, ռուսական, թուրքական, ֆրանսական, գերմանական, ամերիկական, նաև ադրբեջանական գիտնականները ստեղծեցին հարուստ, ծավալուն եւ բովանդակալից մի հետազոտություն Դեղե Կորկուդի շուրջ: Այդ օրվանից անցել է արտեն 200 տարի ...

... 2015 թ. փետրվարի 20-ին Ադրբեջանի Նախագահ Իլհամ Ալիևը ստորագրեց հատուկ հրամանագիր այս գրքի թարգմանության, հրապարակման և աշխարհի գիտությանը ներդրման 200-ամյակի առթիվ :

Այս հրամանագիրը նշանավոր գիտնական, տասնիններորդ դարի հայտնի գերմանական բանասիրության ռոմանտիզմի ներկայացուցիչներից մեկին, ֆոն Դիցին հարգանքի ոգեորական ապացույցն էր ընթացիկ Դեղե Կորկուդը իրավահաջորդների կողմից: Այսպիսով, 2015 թվականը ոչ միայն Ադրբեջանի համար, այլև համաշխարհային գրականության, կորկուդցիների համար դառցավ մի մեծ տոն:

Ընթերցողին ներկայացված այս գիրքում ընդգրկվել են ֆոն Դիցի կողմից 1815 թ. գրված առաջաբանը և «Դեղե Կորկուդի» 12 պատմվածքից մեկը՝ Դիցի ընդրած «Պատմություն Թափագոզի Սպանությունը Բասաթի կողմից» պատմվածքը (բոյր):

Չնայած Բեռլինյան առաջին հրապարակումից անցել է 200 տարի, գերմանական գիտնական, ֆոն Դիցի «Գրքի Դեղե Կորկուդի» օրինակով ամենաբարձր է գնահատել մեր Ադրբեջանական ազգի հոգեւոր ներուժը:

Եվ այսօր մենք ուրախ ենք եւ նաև հպարտ ենք դրա համար, որ մարդկային արժեքները համակարգող մեր մեծ եպոսի մի կտորի և ֆոն Դիցի արժեքավոր նախաբանի թարթմանությունը լույս է տեսնում աշխարհի տարբեր լեզուներով: Ես հավատում եմ, որ Բաբվի Միջազգային Բազմամշակութայնության Կենտրոնի եւ Ստեղծագործական հիմնադրամի կոշմից պատրաստած այս գիրքը անկախ ազգությունից, կրոնից մեծ հուզմունք կառաջացնի մեր բոլոր ընթերցողների սրտում, ինչպես առաջացրել էր 200 տարի առաջ ֆոն Դիցի սրտում: Մեծ գիտնականը «Հումերոսի» հետ համեմատությամբ նոր հայտնաբերված Օդուզի Յիկլոպը» վերնագրով իր նախաբանում գրում էր. «Մրան կորցրած աշխատանքին չպետք է փոխանակվի: Հանուն անցյալի մթությանը լուսաբանման համար, մեզնից հետո ովքեր օգտագործելու են այն աշխատանքից, պետք է շնորհակալություն հայտնեն մեզ»: Դա այնպես էլ կատարվեց:

Հենրիխ ֆոն Դիցին և բոլոր Կորկուդի հետազոտողներին խոր հարգանքով եւ սերով

Քամալ Աբդուլլա

ՀԵՆՐԻԽ ՖՐԻԴՐԻՑ ՖՈՆ ԴԻՑ

Հումերոսինի հետ
համեմատությամբ նոր
հայտնաբերված Օդուզի Ցիկլոպը

Գիրք ԴԵԴԵ ԿՈՐԿՈՒԴԻ:
Պատմություն Թափազյոզի
Սպանությունը Բասաթի կողմից
պատմվացքը

Բերլին 1815 / Բաքու 2015

ՀՈՄԵՐՈՍԻՆԻ ՀԵՏ
ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅԱՄԲ ՆՈՐ
ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՎԱԾ ՕՂՈՒԶԻ ՑԻԿԼՈՊԸ

Գաղտնի առաքելության խորհրդատու եւ
պրելաթ Հայնրիխ Ֆրիդրիխ

Ֆոն Դիցի կողմից

Հալլէ եւ Բերլին, 1815.

Հալլէի որբերի տան գրադարանի
հանձնաժողովում

ԹԱՓԱԳՅՈՋԸ ԿԱՄ ՕՂՈՒԶԻ ՑԻԿԼՈՊԸ

Թաթար - Թուրքական լեզվում

1. Իմ այս վերնագիրը վերցրված ձեռագրի դենքի կափարիչից, հենց առաջին էջում գրված է.

کتاب سوره قورقون علی لسان طایفة اوشوان

Սա նշանակում է «Գիրք՝ Դեղե Կորկուդի» Օղուզ ժողովուրդի լեզվում»:

Այս փոքրիկ ֆոլիանթում [մաս] իմ Արեւելյան ձեռագրերում, ամբողջական աշխատանքները մեջ [շարքում] 61-րդն է: Դրեզդենի Թաքավորական Գրադարանում գտնվող նույն ձեռագիրն է, թեև այստեղ իմ մոտ ունեցածով համեմատությամբ կան որոշ սխալները, (Պաուլուսի մասին հիշողություններ: IV մաս էջ.13 հ. 86) որոնք ամբողջությամբ ներկայացվում է:

2. Այն վերնագիրը կարող է խնդիրներ առաջացնի միայն այն պատճառով, որ այստեղ չի արտահայտվում գրքի բովանդակությունը եւ հեղինակի մասին ոչ մի տեղեկություն չի տալիս, այնպես, որ այս ձեռագրի մասին: Ամենակարեւորը դա է, որ ընթերցողները ավելի շատ ծանոթանան :

3. Կարճ մուտքի [ձեռագրի] մեջ ասված է:

Ռասուլ Ալեյհուսսելամին (Մուհամմեդի ոգին օրհնություն.) մոտիկ ընտանիքներից մեկի ընդանիքում Օղուզների տոհմի մեջ մի քաջ տղա ծնվեց: Դա Կորկուդ Աթա կոչված բոլորին լավ ճանաչող մի մարդ էր, (Աթա և Դեդեն նույնն է): Նա ինչ որ ասեր, դա կլիներ, ապագայից լուր էր տալիս: Կարծես Ալլահը նրա սրտին ոգեշնչում էր:

Կորկուդ Աթան ասում էր. «Վերջին անգամ իշխանությունը կրկին անցնելու էր Կայային , որպեսցի ինչ - որ մեկը նորից չկարողանա խլել այն նրա ձեռքից, այն դատաստանի օրը շարունակելու համար ստեղծվում է պայմանները, որոնք շարունակում է մինչև այսօր: Նա նկատի էր ունենում Օսմանյան տան իշխելությունը: Նա արտահայտում է նաև նման բազմաթիվ այլ մտքեր: Օղուզի բոլոր բարդ խնդիրները կլուծեր Կորկուդ Աթան: Նա, ինչ ցանկանար, դա կպատահեր: Նրա խորհրդակցությունը չլսելից Օղուզները ոչ մի գործ չէին անի: Ինչ որ ասեր, նրան հավանություն էին տալիս: Նրա խորհրդով տնից դուրս էին կալիս:

4. Օսմանյան տանը նշան տալն ցույց է տալիս, որ գրքի նախերգանքը գրված է Օսմանյան դինաստիայի ստեղծման ժամանակահատվածում: Մակայն, Օսմանյան դինաստիայի ստեղծումից առաջ ի՞նչպես կարելի է Դեդե Կորկուդին վերագրել Մուհամմեդի ժամանակներին: Ես իմ «Օղուզնամե» գրքում ցույց եմ տվել բխող մի փաստը, որ, ինքը Դեդե Կորկուդը չէր կարող ապրել 9-րդ դարից առաջ: Բայց ես գրքի բովանդակության մասին խոսելուց առաջ, ձեզ կպատմեմ որոշ ասպեկտների մասին:

5. Նախերգանքին նայած, այս ամենը Դեդե Կորկուդի քարոզական խոսքերն են: Առաջինը այսպես է. Եթե Ալլահը չկանչես գործերդ չի ստացվի: Այդ [քարոզական ասացվածքներ] իմ ձեռագրում մոտովրապես մեկ ու կես էջ է: Պարզվում է, որ ասացվածքների եթե ոչ բոլորը, բայց մեծ մասը, ինչպես «Օղուզնամե»յում, նույնը երրորդ անձի կողմից է ավելացրվել:

6. Գրքի Դեդե Կորկուդի լեզվով սկսած նախբանը շարունակվում է երկրորդ անձի կողմից:

Դեդեն ասել է, իմ խա՛ն, տեսնենք, թե ինչե՞ր է ասել:

Բացելով բերանս գովաբանելու եմ մեզանից վերես գտնվող ամենակարող Ալլահին և այլն:

7. Նա (Դեդե Կորկուդը) Աստվածից հետո գովաբանում է Մուհամմեդ և Ալլիյին: Մովորաբար մահմեդա-

կանների բոլոր գրքերում այսպես է լինում, բայց Պարսկաստանին չպատկանող կրոնի հեղինակները (սունիները) խալիֆը Ալիյին չհիշելով միշտ օրհնում են Մուհամմեդին, նրա ընդանիքին եւ նախորդներին: Հետեւաբար կարելի է եզրակացնել, որ այս հարցում նախաձեռնողը, այս գիրքը հավաքողը՝ ոչ հանաֆիները և ոչ էլ էր Օսմանացիներն են եղել: Քանի որ Դեդե Կորկուդը պատկանում է պարսկական կրոնին (այսինքն շիա), ինչպես ցույց եմ տվել « Օղուզնամե » գրքում, որին պերք է համարել ավելի ճիշտ:

8. Այս գովաբանումներից հետո 2-րդ էջում կանանց բնավորություն մասին ասված խոսքերը պատմվել է պատասխանատու մի Օզանի կողմից: Տրվում է հատուկ վերնագրով ,նշումներով եւ շարունակվում է մինչև 3-րդ էջը:

9. Դրանից հետո առաջին անգամ Բիլկաչ Ջանը (Խան), իսկ երկրորդը Մալուր Գազանի տան թալանումը [իր] վերջին երկուսը, 11-րդը Մալուր Գազանի կալանքից ազատագրումը, իսկ 12-րդը Իչ (Միջին) Օղուզին Դաշ (Քար) Օղուզը թշնամի դառնալու պատմությունը տրվում է հատուկ վերնագով: Նշված 12 ամսաթվի բոլոր պատմվածքները անցնում է հեքիաթում: Բոլոր այս հեքիաթներում պատմվում է Օղուզի խաների դժբախտությունից, կամ Սև ծովի ափերում, Ասիայի անհայտ հույների դեմ նրանց հերոսությունից և ամբողջությամբ դժվար է գտնել նյութեր Օղուզների պատմությունում:

10. Հեղինակի մասին խոսելուց նախ և առաջ, առաջին հերթին պետք է նշեմ, որ ամբողջությամբ գրքում առանձին իրադարձությունների պատմության տվյալ ժամանակահատվածի մասին ոչ մի եզրակացություն չկա:

Առաջին հայացքից կարելի է համարել, որ բոլոր իրադարձությունները տեղի է ունենում Դեղե Կորկուդի ժամանակում: Բայց նա ոչինչ չի առաքում իր անունից: Նա հայտնվում է միայն առանձին դեպքերում խորհուրդ տալու համար, մեծ մասամբ երևում է իրադարձությունների վերջում- Օղուզների օրհնություն ասելիս:

Եւ այս բոլորը կոչվում են Օղուզնամե: Օրհնությունները տալիս է նա մեծ մասամբ իրադարձությունները ավարտելուց հետո եւ չգիտես, որ ինչ եզրակացություն անես: Բառը [Օղուզնամե] այստեղ որպես «Օղուզի գիրքը», կամ «Օղուզի պատմություն» չեն կարող է հեշտությամբ թարգմանվել: Ընդհակարակը, այն Օղուզների գիրքը, կամ դա կարելի է համարել Օղուզներին նվիրությունը: Եթե ամեն մի պատմվածքը լիներ մի պատմություն, դուք կարող էիք ամբողջականությունը անվանել «Օղուզների պատմություն»: Մակայն, Դեղե Կորկուդը միջամտություն է անում որոշակի իրադարձությունից անմիջապես հետո, ինչպես, օրինակ, ամեն անգամ, նա ասում է գովասանքներ և որհնություններ: Նրա ներկայությունը սահմանափակվում է միայն այսպես կոչված աղոթքներով: Ամենայն հավանականությամբ, «Օղու-

զնամե՛» անունը կալիս է այստեղից և հաճախ կրկնվում այս առումով:

Առաջին էջում «Կորկուդի Գիրք» անվանումը կարող է մտցրվել գրքի նախկին տիրոջ կողմից, քանի որ Դեդե Կորկուդը հաճախ հայտնվում է օրհնությունով: Ես մի քանի անգամ ասել եմ և արդեն ապացուցված է, որ Միջին Արեւելքի հետազոտողները իրենց գրական տվյալներով երբեք ճիշկրիտ չեն եղել: Այստեղից կալիս եմ այն եզրակացությանը, որ այդ գիրքը հավաքագրվել է երրորդ անհայտ անձի կողմից:

Այս միտքը արդարացնում է հավանականությունը, որ այդ իրադարձությունները բոլորովին տարբեր ժամանակներում ֆիլտրացված է: Այնպես, որ Մեւ ծովի հույների իրադարձությունները ու Իչ Օղուզ- Դաշ Օղուզ դավաճանությունները մի առանձին պատմություն է, բայց Օղուզների ցեղաձագումը եղել է մի քանի հազար տարի առաջ, այս վայրում տեղի ունեցած իրադարձությունների ընթացքում: Այստեղ չէր կարող ներկա լինել Դեդե Կորկուդը: Այս հակասությունը գրված է վերանշյալ նախաբանում: Դեդե Կորկուդը վերջին Օղուզների ճանաչելու փոխարեն, ասվում է, որ նա ճանաչել է առաջին Օղուզներին, քանի որ Օղուզը ապրել է ազգի ցեղաձագումից ավելի քան երեք հազար տարի առաջ:

11. Այս բոլորը իմ գրքից տված տեղեկատվության ութերորդ պատմվածքով հաստատվում է: Այնտեղ գրված է.

بساط سبحة كوزي اولدركي قوي بيان ايدي

Դա նշանակում է «Բասաթը կպատմի Յիկլոպին սպանած եպոսը»: Այստեղ ճակատի մեջտեղում մի աչք ունեցող Յիկլոպը նկարագրվում է որպես մեծ մարմնով հսկա մի կենդանի:

Յիկլոպը բառացիորեն «կլխին աչքը», կամ «վերելում մի աչքը» անունը (Scheitel - A u g e), նա ստացել է նույն աչքերի պատճառով: Այն հույների մեջ ցիկլոպյան անվանող մարդը ամեն ինչով Հումբոլտի հերոսին նման է, հատկապես մեզ ավելի շատ տեղեկատվություն տվողն էլ նույնն է:

12. Սակայն, մենք շուտով կտեսնենք, որ հույների Յիկլոպը, ավելի շատ է օգտվել Օդուգների Յիկլոպից, քան Օդուգներենը հուներենից: Եթե կարծենք Հույներենը ավելի հնագույն է, ապա Օդուգներենի Յիկլոպը, այս հարցում քանի որ հերյուրանք են անում, այնքան էլ նոր չի, որ նրան համարել Դեդե Կորկուդի ժամանակակից, քանի որ նույն պատմվածքում Դեդե Կորկուդը Յիկլոպի մոտ միայն նրա համար չի ուղարկվում այս թշնամանքը վերացնելու, նա ուղարկվել էր ոչ միայն բանակցել նրա հետ, այլ Բասաթը նրան սպանելուց հետո երգեր է ստեղծելու և պարզվում է, այստեղ նա եկել է միայն օրհնություններ ասելու համար:

Իսկ մյուս կողմից, պատմվածքի հենց սկզբից Օղուզի ծագման [պապերի] ժամանակից նրանք միշտ Օղուզ խանի մասին են խոսում, ինչպես նաև Օղուզների պարոնայք, հատկապես Ցիկլոպին սպանող հերոսի հայրը Արուզ Գոջան ցույց է տրվում նրա հին ժամանակակիցներից մեկը: Որպես փաստ, սա ապացուցում է, որ Դեդե Կորկուդը պարզապես վայելելու համար տարվել է հնագույն ժամանակահատված, բայց քանի որ Օղուզը, ինչպես նաև Օղուզի գոյությունը, այսպես էլ հույնական Ցիկլոպը դարձնելը որպես հերոս, շատ ավելի հեշտ է եղել: Չնայած սրան, որ նրանք չեն կարող բացատրելու ու հասկանալու, որ այս պատմությունում նույն հին պատմական արմատներ ունեն:

13. Դեդե Կորկուդ անունով մարդու կոյության մասին ես ոչ մի կասկած չունեմ: Սակայն, ինչպես վերին նշված է եւ մեկ այլ փաստերն էլ է ցույց տալիս և կան բավական ապացույցներ նաև Օղուզնամեյում, որ նրանք իշխանությունը իրենց նախկին հայրերից են վերցրել և հաջորդ Օղուզները ապրել են նույն ժամանակահատվածում:

Ես շատ ավելի հավատում եմ այդ մտքին, որ նա, Դեդե Կորկուդը, ծերունի ժամանակներում էլ Օղուզների ամենա խելացի խորհուրդավորն է եղել: Այն ապացուցվում է նրա «հայր», կամ «պապ» մականուններում:

Ես նաեւ վստահ եմ, որ նա կհտեր շատ հին տեղեկատվությունները, տեղյակ է եղել անհիշելի ժամանակներից, մի այլ խոսքով, մի ուրիշ ձևով թողել ու գնացել է ժամանակակիցների համար մի մեծ ժառանգ:

Ինչպես հայտնի է, սկսած Օղուզ խանից ժողովրդի մեջ բոլոր ասացվածքները եւ հիմնարար կանոնները հավաքվել է առաջին անգամ հենց Դեդե Կորկուդի կողմից ու գրված է Օղուզնամեյում :

Չնայած բոլոր փոփոխությունների, այնուամենայնիվ, հնարավոր չի համարել Դեդե Կորկուդին ականատես իրենից երկու հազար տարի առաջ եղած բոլոր իրադարձությունների վկան, կամ դրա ժամանակակիցը:

Ես վստահ եմ, որ այս գիրքը գրված է գրավոր և բանավոր մի երրորդ անձի կողմից, որը ապրել է նույն ժամանակաշրջանում: Դեդե Կորկուդը, կարող է չի ապրել նույն դարում, բայց հիշվել է տասնյակ տարիների ընթացքում ծերերի կողմից, երիտասարդների կողմից, որոնք պատմել են նրա մասին որպես Օղուզների խորհրդականը, որպես հարգված մարդը:

Բանն այն է, որ ես ավելի վստահ եմ դրա համար, որ վեպի ոչ մի տեղում Դեդե Կորկուդը երբեք չի խոսում անձամբ ինքը իրեն մասին, նրա հետ մեկտեղ, միշտ հանդես է գալիս որպես խորհրդատու, որպես աղոթք կամ օրհնություն տվող մի մարդ: Մակայն գրքի իրական հեղինակի և հավաքողի մասին տեղեկատվության

բացակայությունը մեզ չպետք է կասկածի տակ դնի գրքի հնությունը:

Այնպես որ, ես կարող եմ գոնե արդարացնել Օսմանյան դինաստիայի ձեւավորման մասին գրվածները, սրա համար բերված փաստերը բավարար է: Մա միայն Թաթար -Թուրքական լեզվի խարնությունից չի, նաև հեղինակի տափակությունից ու կոպտությունից է: Այնպես որ, սրանց երկուսն էլ [խոսքում ծեծվածությունը եւ կոպտությունը] Օսմանյան կայսրությանից ավելի հնագույն է: Առաջին եջի հետեւի մասում , Օսմանյան կայսրության կողմից այսպես անվանումը ամենայն հավանականությամբ, ավելի պարզ կլինի Օղուզական լեզվի մասին կարծիքս արտահայտման ժամանակ:

14. Մա իմ Օղուզնամեյի նախաբանում նկարագրած Թաթար – Թուրքական լեզվից ուրիշ մի լեզու չի: *«Հիշողություններ Ասիայի մասին» 1-ին հատոր, էջ. 165-166:* Օղուզները առաջվանից ստեղծվել են Թաթար և Թուրքերի միությունից, քանի որ երկուսն էլ Մոկուլի թոռը Օղուզխանը, միասնացրել էր իր սեփական իշխանության տակ: (*Նույն տեղում, էջ.153*)

Օղուզի մահից երկար տարիներ հետո նրա ժողովուրդների կյանքում, իհարկե, շատ փոփոխություններ են տեղի ունեցել, նրանցից մի մասից նոր ազգերն է ստեղծվել, մի մասը փոխել են իրենց անունները եւ դա հետագայում պատճառ է դառցել ձեւավորման մի նոր բարբառների:

Սակայն, հին Օղուզի ցեղերի շարունակությունը գնացել է ուղիղ գծով: Եղել են ազգեր, որոնք իրենց սեփական լեզուն պահպանել են Օղուզ անունով և տվել են իրենց սերունդներին:

Այսպիսով, այստեղ պատմվում է Առաջին Օսմանի հայր Էրթողրուլի մասին, Օսմանյան դինաստիայի հիմնադրության ժամանակաշրջանից: Այս ամենը ապացուցելու համար ես կարող եմ ասել, ըստ բյուզանդական պատմականների տեղեկանքով, նրանց առաջին թաքավորը՝ Դյուզ (Ուղիղ) Ալպը եղել է Օղուզների դինաստիայի ներկայացուցիչ: Նրա որդին Օղուզ Ալպը (նրան կոչում էին նաև Սուլեյման) հույների հետ պատերազմի մեջ մտնելով քիչ առաջև նրա ժամանակի ընթացքում Օղուզների մի ուժեղ կառավարություն էր ստեղծել: Օղուզ Ալպի որդուի- Էրթողրուլի ժամանակին Թավրիայում (Ղրիմ) նրանք նվաճել էին շատ հողեր: Վերջապես, նրա որդին Օսմանը իր դինաստիայի հետակա ժառանգին տվել էր իր անունը:

Սթրիթթերի (*«Հանրաճանաչ հիշողությունները» III հատոր, էջ. 531-533*) Դեկուիկնեսի Արևելքացիներից հավաքաց տեղեկատվություններն ել համալրում է այս փոքրը:

Նա ապացուցում է, որ Թուրքմեն կոչված Կուզները Օղուզների հետ նույն են եղել: Սրանցից մի քանի քարավան գնացել են դեպի Եվրոպա եւ ճանաչվել է

որպես Ուզներ: Թերես Ուզները ուզիայից են եկել և բյուզանդացիների կողմից մարգինալացվել են մինչև Կովկաս (*Մթրիթթեր- III ա. էջ.807*):

Թուրքմենները Սելջուկներին Խորասանից տեղահանելով բնակվել են այնտեղ: Դրանից հետո նրանք տեղահանման 611-րդ (1214) թվականին վերևում նշված Առաջին Օսմանի պապ Սուլեյման Շահը ղեկավարությամբ սկսեցին իրենց առաջին ռազմական երթեր Փոքր Ասիա: Բայց նրանք մոնղոլների կողմից ետ մղվեցին, եկան Ադրբեջան: 616-րդ թվականին (1219) նույն Սուլեյման շահը 5 հազարանոց, բանակով կրկին հարձակվեց Փոքր Ասիա ու Եփրատում մահացավ: Նրա որդին Էրթուղրուլը Սելջուկների երկրի Բկոնիումումի կառավարությունը ուժեղացավ: Նա մահացել է 680 թ. կամ 687 թ. (1281-1287): Եւ նրա իրավահաջորդը եղել է որդին՝ Առաջին Օսմանը: *Դեկուիկնես Հուների և Թուրքերը պատմությունը, 4-րդ հատոր, էջ 353:*

Այս ամենից պարզվում է, որ իսկապես Էրթուղրուլը Օղուզական լեզուն բերել է սելջուկները երկիր՝ Բկոնիում: Բայց հիանալի պատմաբաններ, իմ բարեկամներ Ռայսը և Ռաշիդ Էֆենդին մի անգամ ինձ բանավոր ձևով համուզեցին, որ Օսմանը իր կառավարությունը ուժեղացնելու համար ուներ մոտ 2 հազար Թուրքմեն, կամ Օղուզ զինվոր: Այստեղից ելնում է, որ Օղուզական լեզուն չի կարող մնալ, քանի որ գերիշխող լեզու չեր, թուրքական սելջուկների, այսպես կոչված, Թուրքական լեզուն, Փոքր

Ասիայում գերիշխող լեզու եր, սակայն, բոլոր մարդիկ երկու լեզուներով ել (Թուրք եւ Օղուզ) կարող էին հեշտուրթամբ հասկանալ միմյանց, թե ինչպես են ռուսները հիմա, կարող են խոսել բոլակների հետ: Այնպես, որ Օղուզական լեզու հասկացությունը կորցնում է իր այն Օսմանացիների գաղափարը, որի համար մեծ դեր է խաղացել Թուրք լեզուն:

Ինչպես որ Օսմանը իր անունը տվել եր իրեն եւ իրավահաջորդներին, մի ժամանակ անցյալում Թուրքմենստանից եկած, մի ընտանիք, որը կոչվում եր Սելչուկ, նա ել տվել եր իր անունը իր ցեղին: Եթե գիրքը Օղուզական գրավոր լեզվով է գրված, ապա մենք հաշվի առնելով այդ ժամանակի պայմանները, կարող ենք ասել, որ այն գրվել է I Օսմանից շատ երկար ժամանակներ առաջ:

15. Այսօրվա իմ գրած հոդվածի որպես պատճառը՝ Արեւմտյան Ասիայիմ գտնվող Օկսուս երկրից ել այլ կողմերում մի Ցիկլոպին հանդիպումս է: Մինչև օրս որոնվում եր դա միայն հին հույների գրականությունում, այս նորությունը՝ Ցիկլոպը Օղուզների հիշողության մեջ լինելը կարող է թվա շատերի համար զարմանալի:

16. Հույները ճակատին կլոր աչք լինող Ցիկլոպի մասին խոսելիս, պետք է իմանալ, որ նա երեք տեսակ է: Ցիկլոպները իրենց անունները վերցրել են իրենց ճակատների կենտրոնում մի մեծ ու կլոր աչքից: Պոլիֆեմը

պատկերացվում է 200 ոտնաչափ երկարություն կոթանը իր հետևից տանող հսկա մի կազան:

Սա բոլոր Յիկլոպներին վերաբերվող ընդհանուր հատկանիշներն են:

17. Առաջին տեսակին պատկանում է Արկոսը, երկրորդին Բրոնդեսը երրորդին Ստերոպեսը: Ասում են , որ Սոլուսը նրանց ստեղծել է իր կինը և Երկրի հետ: Նրանք, Աստված չեն, բայց նմանվում են Աստվածներին: Նրանք իրենց հոր Սոլուսի կողմից կապված են դժոխքի հետ: Բայց, Յուպիտերը ազատ արձակում է նրանց դրա համար, որ նրանք ստեղծեն Բելեմֆիդ [կայծակ քարե]: Նրանք նաև ծառայում էին Վուլկանին և Լաուրա կղծում ունեցել են իրենց սեփական արևաստանոց: Նրանք Բելեմենիտ էին սարքում, դրա համար ել սպանվում էին Ապոլլոյի կողմից:

18. Առասպելական այս Յիկլոպների հետ մենք գործ չունենք: Բացի ոչ ոք չգիտի, որ նրանց մասին ինչ է պետք իմանալ: Դրանք օգտագործվում են որպես անուններ հույն բանաստեղծների կողմից, հետո հռոմեական բանաստեղծները, ինչպես ցանկանում են այնպես էլ օգտագործում են այն, սա նրանց գրվածքներում, կարծես, շատ ձանձրալի է եղել:

Բհարկե, դա հույների Արեւելքից բերած առաջին բնակիչները կամ հաջորդ սերնդից հավաքագրված ճշմարիտ առասպելներ էին:

Մակայն, այս առասպելների մի մասը իրենց անունները փոխելով, մի մասի հունական լեզվի եւ արտահայտությունների փոխարինումով, ոմանքը կամայական լրացումներով եւ աղավաղումներով անճանաչելի տեսքին եկել: Շատ դժվար կլիներ նորից իրենց նախկին տեսքին բերելը: Մա կարող է այնպես լինի, որ Մակրոբիուսի և Սիսերոնի խոսքերով, պետք է ցուցաբերվի շատ զգուշ վերաբերմունք, հսկա կոչվածները անվանեն ցինիկ, այսպես, որ հետագայում Աստվածները նրանց կարողանան վռնդեն վայրից:

19. Երկրորդ տեսակի Ցիկլոպները հսկայական շինություններ կառուցող արվեստի մարդիկ են: Ասում էին, որ Արկուսի երկրում իսկական մի Պրաուտոսի Լիկիյայից կանչված յոթ Ցիկլոպի հետ կառուծված մի քաղաք կար՝ անունը Թիրինֆ: Այս քաղաքի հսկա քարերը կարող էին բերել մի քանի անասունների ուժով: Միկենե անունով քաղաքն էլ այնպես էր կառուցվել: Ստրաբոնը ասել է, որ Նաուպլայում մեջում երեք լաբիրինդով քարանձավներն էլ ցիկլոպյան աշխատանքներն է : Ջարմանալի մի աշխատանք տեսնելիս ասում էին «Ցիկլոպի խաղ խաղալ»: Այնպես որ, նրանց մասին խոսելիս չի ասվում մի աչք ունենալու փաստի մասին:

Նրանք ցիկլոպների հետ ունեն միայն մեկ ընդանուր բան, ընդհանուր առասպելականներ և պետք է նայել այն որպես իրական հսկաներ:

Roburque et vires et doli erant in operibus. –մարդու և նրա խորամանկի ուժը կարող է առաջանա աշխատանքի ժամանակ:

20. Այստեղ Արեւմուտքային Իբերիայի և Կասպից ծովի Արեւելքում ապրող ալբանացիները պետք է նկատի առնել, քանի որ նրանք, սովոր չեն ցիկլոպյան կյանք ապրել, դրանք եղել են բարձրահասակ, զբաղվում էին հողագործությամբ և անասնապահությամբ: Ինչպես հայտնում են ներկաները, քանի որ ցիկլոպներին մարդակերներ անվանելու համար Սկիֆները հյուսիսային կոտում ապրողներին անվանում էին Յիկլոպներ: Չզիտես ի՞նչու այստեղի մարդիկ մեղադրվում էին մարդակերությամբ:

21. Երկրորդ տեսակը Յիկլոպների մասին պատկերացնումը իրական չէ և ոչ անունով, ոչ էլ իրենց կյանք ու աշխատանքով: Նրանք մնացել են պատմությունում որպես իրական մարդիկ և իրական ցեղ: Օդուզների համար դա միակ անձ է, ով կարող է համեմատվի: Սա Հոմերոսի Պոլիֆեմ անունով Յիկլոպն է:

Տրինակրիա Միջիլիայում ապրած ուրիշ Յիկլոպներին կարող ենք համարել Յիկլոպների երկրորդ բաժնին, այն, ինչը արդեն բավականին չի նկարագրված Հոմերոսի կողմից, ոչ էլ նկարագրվել են ուրիշ գրողների կողմից:

Առաջին հերթին, բոլոր հին տվյալները ցույց են տալիս, որ Յիկլոպները Սիջիլիայի կղզի առաջին բնակիչներն են եղել: Մոտովրապես Սիկլոպների Պելեկից 100 տարի անց Իտալիա կալը, Պոնիկիոների կողմից կղծի առաջին բնակիչներին նմանվումը ցույց է տալիս, որ նրանք բնակվում էին Լիբերիսում միշտ վառվող Էտնա սարի շուրջ: Սա մեզ բերում է այն մտքին, որ նրանք զբաղվում էին դարբինի մասնագիտությամբ:

Այսպիսով, Յիկլոպներին կախված տեսակից կարող ենք համարել դարբին ծառաները: Կարելոնն այն է, նրանք հայտնի են իրենց տեսքով, նրանք շատ մեծ են եղել եւ գերեզմաններում հայտնաբերված ոսկորներով նմանությունը չի կարող վիճարկ արտահայտել: Սա, զոնե, հնարավորություն է տալիս տարբերակել երկրորդ տեսակի ցիկլոպներին: Նրանք ապրում էին *Յիկլոպում, այժմ անվանում են Ֆարակլիոնիյի* հյուսիս կողմը, Կատանիայի արևելյան ափին: Այժմ կա Վալ դի Դեմոնեյի մոտ այսպիսի երեք քարքարոտ տեղ:

22. Տեսնենք այս երկու Յիկլոպին – Օղուզի և Հոմերոսի Յիկլոպները որ իմաստով նմանվում են մեկը մյուսին: Հոմերոսը այստեղ լրում է: Որոնտն մենք այստեղ Պոլիֆեմից Թափակյոզի մասին ել ավելի ենք իմանում:

23. (1) Օղուզցի մի հովիվը (հին ժամանակներում հովիվը արժանապատիվ մարդի էր համարվում) գալիս է

մի աղբյուրի մոտ, որտեղ հավաքվել էին աղջիկները, հովիվը նրանցից մեկին վիճարկում է: Այդ աղջիկը- փերին մի տղա է ծնում, նա հսկա մի երեխա է լինում և գլխին ել մի աչք: Նրան անվանում են Թափազյոզ:

24. Հումերոսը, ինքը Պոլիֆեմին Նեպթունի որդին է համարում, բայց նրա մասին ոչ մի տեղեկություն չի տալիս: Մի շարք մարդիկ կարծում են նա Նեպթունի Նիմֆե Թոզայի, կամ Ամֆիդրիդեյի, իսկ ուրիշները նրան Էլաթասուն Նիմֆե Շթիլբե, կամ Ամինոնեյի հետ են կապում: Երաթունսի որդին, իրականում պատկանում էր Արկոնավթերին, մյուսների կարծիք են արտահայտում, որ նա մարդ պիտի լիներ ու նավում տուն պիտի ունենար:

25. Ռիսսե Դիսս. 51-ը հաշվի առնում է, որ այդ Յիկլոպներին մի աչք տալն ու մարդկանցի վրա հարցակումները այլաբանություն է: Չկա ոչ մի տրամաբանություն այդ գաղափարում: Դա առանձնացված ճշմարիտ է, կամ մի կեղծ, նա ներկայացվում է մի աչքով: Այո, Յիկլոպների երկուսն ել պետք էր ներկայացվեն մի աչքով, ապա հետո կգրկվեն դրանից: Ռուսսին նորից կրկնում է. Շատերը վկայում են, որ աշխարհում եղել են մի աչք ունեցող մարդիկ: Դա ինչքան է ճիշտ, մեզ չի հետաքրքրում, նրա համար, որ սրանք մեր ասած Յիկլոպներ չեն:

26 (2) Ծննդյունից հետո Փերի մայրի իր լքած տղային – Թափազյոզին, Օդուզի բեկները գտնում են մի աղբյուրի մոտ

փաթաթված վիճակում և Արուզ Գոջա անունով մեկը նրան վերցնում է տանում տուն, որ դաստիարակի իր որդու՝ Բասաթի հետ միասին: Սակայն, նա մի քանի կանանց կուրծքը ծծումից հետո չեն դիմանում, մահանում էին: Հնարավոր չէր կերակրել նրան:

Նա մեծանալուց ուտում էր մյուս տղաների քիթը եւ ականջները: Դրա համար էլ նրան վռնտել էն տնից:

27. Իսկ Հումերոսի Պոլիֆեմում եւ մյուսներում ուշադրություն չեն դարձնում այս հանկամանքին: Դա չի արձանագրվում ընկած ժամանակահատվածում:

28. (3) Տնից վտարումից հետո մայրը գալիս է նրա մոտ և հագցնում է նրա մատին մի մատանի, որ ուժ բերի նրան, տղան չվիրավորվի:

Նա իրենից վստահ բնակվում է Սև լեռ- Շվարցբերկ անունով մի բարձր սարում:

29. Վիրավորվանքի մասին ոչ մի բան չի ասվում: Թափակյոզի հետ նրա ընդանուր կողմը սա է, որ նրանք երկուսն էլ ապրել է լեռան գագաթներում:

30. Պլատոնը այսպես է համարում, որ մարդիկ ջրհեղեղից վախի պատճարով ապրել են լեռների գագաթում եւ հետեւաբար Ցիկլոպներին էլ նստեցրել են լեռան գագաթին: Շատ ավելի ուշ բնակվել են տափաստաններում եւ վերջապես, իջել են ծովի ափին: Սակայն, սա, ի՞նչպես իրադարձությունների հակառակն է, մարդկանց Ցիկլոպ-

ների հետապնդումից պաշտպանելու համար, հասնելու ավելի անվտանգ վայր են գտնել լեռներում: Հարցի պատասխանը պետք է որոնենք այստեղ:

31. Թափազյոզը մարդկանց եւ ուրիշ կենդանիները գողանում ու ուտում է որպես կերակուր: Օղուզները յոթ անգամ միանում են, որպեսզի ոչնչացնել նրան: Բայց ամեն անգամ պարտվում են: Նա մի անգամում գետնից բոկած մի ծառով սպանում է հիսուն վաթսուն մարդ: Սուրը եւ նիզակները նրա մարմինին չի մտնում, չի ազդում նրա մարմինը:

32. Բայց Հումերոսի Պոլիֆեմը նման հարձակումներին չի ենթարկվում: Ընդհակարակը, Թրինակրիա կղզու բոլոր բնակիչները նկարագրվում են որպես նրա ընկերներ: Նաեւ Իլլիադան իր ընկերների հետ չի համարձակվել նման գործողության:

33. (5) Իսկ Օղուզները Թափազյոզի հետ հարաբերություններում նման գործողություն չեն անում, Թափազյոզը ուտելու համար մի օրվա ընթացքում վաթսուն մարդ է պահանջվում, սակայն, համաձայնվում է նրանով, որ Օղուզները տան 2 մարդ ու 500 ոչխար: Բացի դրանից Օղուզները ոչխարները խորոված անելու համար երկու հոգի ել մարդ են տալիս::

34. Ըստ Հումերոսի, Պոլիֆեմինը կղզում ոչխարների եւ այծերի մեջ, ուտում և խմում է կաթ, պանիր եւ հաց ու լավ մի կյանք է անցկացնում, ուրիշ ոչ մի տեղեկություն:

Միայն Օդիսեյը իր 12 ընկերոջ հետ Պոլիֆեմի քարանձավի մոտ կալու ժամանակ, չի սպասում նրա երկու ընկերոջ խորոված անելին ու ուզում է ուտել հում:

35. (6) Հերթը գալիս է ծեր մայրին, որին, որ առաջին որդուն Թափազյոզին տվել էր, այժմ երկրորդն էր, վերջինը տալու ժամանակը եկել էր: Այս կինը մի ժամանակներ Թափազյոզի հետ միասին մեծացած Բասաթին բողոքում է: Բայց Բասաթը Օդուզներին փրկելու այլ ելք չի տեսնում: Զինված գնում է Թափազյոզի նստած վայր:

Նա շատ իզուր հարձակվում է նրան և Թափակյոզի բռնում տարում է նրան իր քարանձավ, երեկոյան խորոված անելով ուտելու համար:

36. Օդիսեյը իր ընկերների հետ միասին հետաքրքրասիրության համար Տրինակրիյայում մտնում են Պոլիֆեմի քարանձավ Պոլիֆեմի ներսում բացազայելիս: Ոչ ոքի մեջ չկար նրա դեմ վատ մտադրություն: Օդիսեյի ու Բասաթի միջև ընդանուր կողմը դա է, որ որոնք երկուսն էլ պահվում է քարանձավում, եւ նրանք պարզապես մտածում են այն մասին, որ ազատվեն այստեղից:

37. (7) Բասաթը առաջին իսկ հարձակումից պաշտպանության անցնելուց եւ լսելով նրա ծառաներից, որ կարող է զնասել միայն Թափազյոզի աչքերին, միայն այն բանից հետո, նրա քնած ժամանակն է ընդրում և աչքերը

վառում է կրակով: Թափազյոզը այնպես է աղաջում, որի ձայն էխոն է գալիս լեռներից:

38. Այստեղ մենք տեսնում ենք Օդիսսեյի և Բասաթի միջև նմանություններ: Նա էլ քարանձավում մնալուց ձիթապտղի փայտը վառվող օջախ է դնում, քնած ժամանակ Պոլիֆեմի աչքի մեջ է կոխում, Պոլիֆեմը գալարվում է ցավից: Բասաթն էլ անում է նույնը:

39. Թափազյոզի և Պոլիֆեմի մոտ հետաքրքիրն այն է, որ երկուսն էլ աչքերը այրելուց զգում են ցավ, ուրիշ մի բան չեն անում, ուրիշ ոչ մի բանից չեն տուժում:

40. Պոլիֆեմում հարց է ծակվում, թե ինչ՞ու Օդիսսեյը նրան չի սպանում, ապա զրկում է աչքերից: Հումբոսի պատասխանը այսպիսին է, որ Օդիսսեյը և նրա ընկերները չեին կարողանում հրել քարանձավի բերանում մեծ քարերը և բացել դուռը, այս պատճառով էլ Պոլիֆեմը պետք էր ապրի:

Թափազյոզի դռան առաջ այսպիսի քար չկար: Սակայն, հնարավոր էր նրան վսասել միայն աչքից: Բասաթը ողջ մնալու և դիմակայելու համար պետք էր ունենար սուրը:

41. (8) Թափազյոզը քարանձավի դռան առաջ Բասաթի միսը տապակելու ուտելու համար սպասելիս մեկ ձեռքը դռան մի կողմը, իսկ մյուսը այլ կողմը դնելով խոյերը դուրս է թողնում: Այս դեպքում, նա ամեն մի խոյի

զլիսից բռնում է , որ Բասաթի դուրս գալն ու չգալը ու հաստատի:

42. Պոլիֆեմն ել նստում է քարանձավի մուտքի մոտ, եւ մի ձեռքով ստուգում է խոյերը, որ Օդիսսէյը, կամ նրա ընկերները անցնելիս բռնի:

43. (9) Յիկլոսպին խափելու համար Բասաթի մի խոյին մոռթում և մաշկի մեջ մտնելով Թափագոյզի առաջն է գալիս, գլուխը տալիս է նրան եւ ոտքերի արանքից անցնում ու դուրս է գալիս:

44. Իսկ Օդիսսէյը իր վեց ընկերոջը ազատ արձակելու համար երեկ խոյը կապում է միմյանց, մեջտեղի խոյի փորի տակ ընկերներից մեկին տանում: Փորի տակ կախվելու համար նա ընտրում է հզոր շատ բրդէ մի խոյ ,այս ձևով նրանք դուրս են գալիս քարանձավից:

45. Ոմանք կարող են մտածել, թե Օդիսսէյը եւ նրա ընկերներին մի խոյը արդյո՞ք կարող է տանի: Մյուսները կարծում են, որ Միջիլիյայում այդ թվականներին կար այնպիսի խոյեր, որոնք կարող էին իրականացնել մի ձիու բեռը: Թողնենք սրան մի կողմ, բայց ես հավատում եմ, որ Բասաթը ամենալավ ճակատագիրը օգտագործել է, դա չէր կարող նպատակահարմար լինել յոթ մարդկանց համար: Սա կարող է լիներ Հոմերոսի ի՞նչու նրան չընդրելու պատճառը:

46. Թափագոյզն ու Բասաթի միջև բազմաթիվ բանակցություններ է տարվում, ուզում են խափել միկը

մյուսին: Բայց դա չի լինում, վերջում քարանձավից իջնում է և Բասաթը սեպական սուրով կտրում է Թափագյոզի գլուխը: Այս պատմությունը դուք կարող եք կարդալ պատմության մեջ:

47. Այն չպետք է առաջացնի Թափագյոզին Պոլիֆեմի հետ համեմատել, քանի որ Օդիսսեյը նրա ձեռքց դուրս գալուց հետո խոյերը տանում է իր նավի մեջ ու հեռանում է այստեղից: Նա ծովից Պոլիֆեմին բարդ խոսկեր է ուղարկում: Պոլիֆեմի հետևից քարեր է մղում: Օդիսսեյի այս քայլը գտնում են, որ սա Թափագյոզը Կույր դարնալուց հետո իր ուժը ցույց տալն է, բայց Բասաթը նրա գանձապետական ժայռի կամ գմբեթը ջարդել էր մի հարվածով:

48. Այս համեմատություններով կարող էնք հեշտությամբ ասել, որ Օդուզի հեղինակը և Հոմերոսը նույն հսկայից են խոսում, կամ թեմայի երկուսն էլ նույն պատմության հիմքի վրա է կազմված: Քանի, որ նման լեգենդար իրադարձությունները, տարբեր աշխարհագրական վայրերում ու ժամանակներում է տեղի ունեցել, պատահականաբար նույն կերպ չէր կարող լինի: Իհարկե, այս նմանության հիմքը հստակ, համոզիչ ապացույցներով է անվիճելի դառնում: Սակայն, ինձ չբավարարվող այնքան պատճառներ կան, որ նրանց բոլորը կարող են հերքել Օդուզի Յիկլոպի պատմության փոխանցումի միտքը Հոմերոսից:

Դրանք են այն.

49. Առաջին հերթին, Արևելքացիները երբեք ծանոթ չեն եղել հունական դիցաբանությանը: Հետևաբար, նրանք չէին կարողանա թարգմանել Հոմերոսի աշխատանքները, դիցաբանության առումով, դա ամբողջությամբ նրանց համար անհասկանալի էր: Ասիական լեզուները, ինքը, հրաժարվում էր անհրաժեշտ հայտարարություններից: *Ալլիան իր«Պատմական տեղեկություններ» ում XII էջ. 48* ցույց է տալիս, որ հնդիկները եւ պարսիկները սիրում էին կարդալ Հոմերոսի բանաստեղծությունները իրենց լեզվով: Բայց նա ինքը հավատալով ավելացնում է, որ որոշ տեղեկությունների մասին ասողները հիմունք չունեն, դա չի համապատասխանում իրականությանը: *Աբդուլ Ֆարաջն էլ «Դինաստիայի պատմության» էջ.40-ում* Սիրիայի թարգմանությունից է խոսք բացում: *Աբդուլ Ֆարաջի էջ.148-ում* ասացին համաձայն, որ դա Թեոֆիլ Աստրոնոմըս ֆոն Էդեսսայի կողմից վերջին անգամ կացմակերպված Իլլիադայի երկու թարգմանությունից այլ բան չի: Ինչպես ասվում է Ֆաբրիկիուսի «Հունաստանի մատենագիտությունը» աշխատանքի էջ.250-ում, սիրիացիների գրքերի ցանկում փոքր, նաեւ կտոր հաշվետվություններին չի հանդիպվել: Դիո Կրիսոստոմոսը 53-րդ օրատորիայում կրկնել է հնդկական լեզենդի թարգմանությունը: Բայց նա հավելելով այն, ասում է, որ բրահմանների շատերը լսել էին Հոմերոսի անունը, բայց չգիտեին նրա մասին, որ նա կենդանի է, բույս է, կամ ուրիշ մի բան :

Եթե Լաբբեն իր «Նոր մատենագիտություն». էջ. 257
Վատիկանի ձեռագրերի գրադարանում անհայտ մի
«պարսիկ Հոմերոսից» խոսք է բացում, այն պետք է նայել
որպես բացահայտ սուտ: Եթե Հոմերոսը ասիացիների
թարգմանության միջոցով հայտնի չի եղել, այդ ժամանակ
Պոլիֆեմի պատմություններն ել նրան ծանոթ չեր լինի:

50. Մյուս կողմից, Օդուզների Ցիկլոպյան կյանքի
նկարագրությանը սկիզբնից մինչև նրա մահը լրիվ
մանրամասներով շարունակվել է: Հոմերոսի Պոլիֆեմ
պատմությունը, դրա դիմաց կարծես մի կտոր է կրկնում:
Օդուզի հեղինակը տեղեկությունների մասին ավելի շատ
խմաստուն է, քան Հոմերոսը: Եթե լեգենդը չի պատկանում
Օդուզներին, ապա պետք է մտածել անունը եւ ինքն-
ությունը մեզ անհայտ Օդուզի հեղինակը, թե ի՞նչպես
դա կարողացել է բերել մինչև մեզ այս լեգենդը ամբող-
ջական, մանրամասությամբ: Հետևաբար, այն չի գրված,
մինչև Դեդե Կորկուդի օրոք, բայց հայտնի է եղել մեզ
բանավոր, եւ այդ Օդուզական պատմությունների մեջ
ամբողջականությամբ ներառվել է անհայտ հեղինակի
կողմից:

51. Հետևաբար, ես կարծում եմ, որ Հոմերոսը լսել է
Թափագյոզի հեքիաթը Ասիա ճանապարհորդության
ժամանակ: Սակայն, թարգմանիչի հետ խոսելիս դրա մի
մասը անավարտ ու թերի է փացել, այդ պատճառով ել
Պոլիֆեմի հիմնական հատկանիշներում ինքը իրեն ցույց
է տալիս: Կարող է այս հեքիաթը Իոնիյում ինքը լսել է:

Քանի որ Օղուզների, ով գիտի, որ ցեղը ինչ անվան տակ Պրիամիյի դաշնակիցն է եղել և Թրոյայի պաշարումի ժամանակ կովել է հույների դեմ: Այսպիսով, Թափագյոզի հեքիաթը բերվել է Փոքր Ասիա եւ Հումերոսի ժամանակներում բավականին նոր հիշողություն է մտացել մարդկանց մտքի մեջ: Բայց Հումերոսը օգտագործել է այն, ինչպես ցանկանում է: Պարզ է, որ Ցիկլոպյան հեքիաթը հնագույն ժամանակներից, չկախված Հումերոսից բարբարոս անվանող ժողովուրդների մեջ շատ համատարածք հեքիաթ է եղել: Պատկանել նրան հույներին դա կլիներ շատ անարդար: Ըստ հույների գրածների, հետագոտությունների եւ ես ապացուցել եմ, որ նրանք վերցրել են այդ Մերձավոր Արևլքցիներից:

Տես. Միձավանջ գիրքը. 441. Նշում 2.615. Նշում 1 եւ 824. Նշում Թաքավորական Գիրքը էջ.20: Նշում. Ծանոթագրություն Ասիայի մասին 1. առաջին հատոր. 1.2.

Այստեղ մենք տեսնում ենք Հեստեի Ասիայի հետ կապված մի հեքիաթ, կամ մի պատմություն, լեզենդ, որից Հույները Ցիկլոպներ անունով առանց շփման խոսում են: Նրանք 3 տեսակի Ցիկլոպներից են խոսում, բայց Օղուզների մեզ թողած-գնածի ոչ մեկը չեն կարող ստեղծել:

52. Հաշվի առնելով այս ամենը, ինձ թվում է, որ մարդասիրական հարցերը Եվրոպայում այնքանով,

որքանով, որ ներկայացվում են որպես ընդդիմադիր մի հարց ու գիտելիքները ներկայացվում է որպես հնագույն Ասիայի մասին հիշողությունները: Ինձ համար դժվար չի այն, որ ներկայացնեմ իմ միտքը այն մասին, երբեք Եվրոպայում չի եղել այսպիսի մարդու պատմություններ: Հին գիտությունը պետք է ներկայացնի այդ ճշմարիտ միտքը, քանի որ իրադարձությունների հիշողությունները տեղի է ունեցել Ասիայում:

Ապագա գիտնականի աշխատանքը հեշտացնելու համար ես բուն տեքստը բառաբառ թարգմանությունը տալիս եմ: Մեզանից հետո նրանից օգտվողները անցյալում տեղ գտած խառնությունների համար ջամանակ չեն գորցնի, մեզ, այս ամենի համար մենք երախտապարտ ենք: Շատ գրի առնողների ձեռքից շատ սխալներ է անցել օրիժինալի մեջ, հին ձեռագրերում ուրիշ ձև չէր էլ կարող լինել: Ես տպագրում եմ այն, ինչպես գիտեմ, բայց այստեղ արագ չգտնվող, այսինքն խեղաթյուրված, կամ ամբողջությամբ անհասկանալի սխալներն էլ կան: Այդպիսի խոսքերում իմ ընդունած լավագույն տարբերակը տալիս եմ փակագծերով: Իմ թարգմանության մեջ փոքր- ինչ սխալները ինքն իրենով հեշտությամբ կհասկացվի այս լեզուն իմացող բոլոր մարդկանց կողմից:

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԹԱՓԱԳՅՈՋԻ

ՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԲԱՍԱԹԻ ԿՈՂՄԻՑ

Իմ խան՝ հեյ...

Այո, իմ խան, օրերից մի օր Օղուզը նստած իր տեղը թշնամին հարձակվեց նրա վրա: Ժողովուրդին լքեցին իրենց վայրից: Փախչելու ժամանակ ճանապարհում Արուզ Գոջայի տղան ընկավ, նրան մի առյուծն էր գտել, վերցրել, կերակրել ու մեծացրել:

Օղուզի իր ժողովուրդի հետ նորից վերադարձել էր ապրելու իր հայրենի հողերին:

Օղուզ խանի հովիվը մի լուռ բերեց, ասաց.

- Իմ խան՝, Սազից (անտառից) մի առյուծ է դուրս եկել, ձի է քշում, քայլելից նման է մարդու, ձիերի արյունը ծծում:

Արուզն ասաց.

- Իմ խան՝, կարող է նա իմ երեխան լինի, որը ընկել էր ձիից մենք Օղուզը լքելիս:

Բեկները նստեցին իրենց ձիու վրա և եկան առյուծի բյունի մոտ, նրան հանեցին տեղից, ազատ արձակելով տղային, Արուզը բերեց նրան տուն, որպես իր տղան:

Տոն առեցին, ուտել – խմել... Բայց ինչքան արեցին տղան չմնաց, ետ վերադառցավ Առյուծի բույն: Ելի բերեցին ետ: Դեղե Կորկուղը եկավ, ասաց.

- Որդի՛ս: Դու մարդ ես, զազանի հետ չես կարողանա ընկեր լինես:

Դու արի լավ ձի նստի, մեր քաջերի հետ ձի հեզնիր,-ասաց.- Քո մեծ եղբայրի անունն է Գիյան Սելջուկ, թող քո անունն էլ լինի Բասաթ:

Անունը ես տվեցի, տարիքդ թող Ալլահը դա:

Մի օր Օղուզը տեղափոխվել էր յայլա: Արուզն ուներ մի հովիվ: Նրան անվանում էին Գոնուր Գոջա Սարը չոբան: Օղուզցիների ամենքից արաջ մենակ նա տեղափոխվում էր յայլա: Ճանապարհում Երկար Փընար (աղբյուր) անունով մի աղբյուր կար: Այդ աղբյուրի գլխին փերիներն են տնկել: նրանց տեսած ոչխարները վախեցած վազեցին: Հովիվը վաղ արավ-նոյան ոչխարների մոտն էր, առաջ քայլեց: Տեսավ, որ աղջիկներից մեկին մյուսին են կապել, ու նրանք թռչում են Թռչունի պես: Հովիվը իր յափընջին քցեց թիակը, փերի աղջիկներից մեկին բռնեց, թիակի մեջը

վաթաթեց: Ոչխարները վախից վազեցին մի կողմից մյուս կողմը: Հովիվը աղջկան քցեց ոչխարների ոտքերի տակ: Փերի աղջիկը թն բացեց ու թռավ, ասաց.

Հովիվ, ինձ մոտ մի բան ունես, արի տար,-ասաց,-
Բայց դու Օդուզի գլխին չար բերեցիր:-ասեց: Հովիվի
մեջը վախ ընկավ: Սակայն,աղջկա սերից, վշտից
դեմքը դեղնացավ:

Մի ժամանակներ Օդուզը ելի յայլա էր տեղ-
ափոխվում: Հովիվը ելի եկավ աղբյուր: Ելի ոչխարները
վախեցան: Հովիվը առաջ քայլեց, ինչ տեսավ, աղբրի
գլխին քնած է մի մեծ հսկա:

Փերի աղջիկը եկավ, ասեց.

-Հովիվ՝ Քոնն է, արի տար: Բայց Օդուզի գլխին չար
բերեցիր:- ելի ասաց:

Հովիվը այդ հսկային տեսնելիս ետ վերադառնավ,
այս շարժական անձանոթ բանին բռնեց բերեց: Նա
արդնանալուց մեծացավ, հովիվը նրան թողեց ու
գնաց: Ոչխարներն էլ նրա ետևից: Հենց այդ ժամանակ
Բայրնդրը խանը իր մարդկանց հետ զբոսանքի էին
դուրս եկել: Եկան աղբյուրի մոտ: Տեսան մի գազան է
քնել: Գլուխը- վոռը չես բաժանի: Պաշարեցին նրան:
Մեկը իջավ ձիից նրան խփեց: Խփից մեծացավ
գազանը: Արուզ Գոջան էլ իջավ և խփեց, այդ տգեղը
պառակվեց, մեջից մի տղա ելավ: Մարմինը մարդ,

սակայն գլխի մեջտեղը մի կլոր աչք: Արուզը վերցրեց այս տղային իր լափը ու կապեց:

Ասաց:

- Իմ խան՝ սրան ինձ տվեք: Որդիս Բասաթի հետ միասին մեծացնեմ:

Բայընդըր խանը.

- Թող քոն լինի-ասաց:

Արուզը Թափազյոզին վերցրեց ու բերեց տուն:

Ինդրեց մի մանկական դայակ բերեցին, դայակը իր կուրծքը տվեց նրա բերանը: Մեկ ծծեծ- բոլոր կաթը հանեց, երկու ծծեծ- արյունը հանեց, երեք ծծեծ- դայակի կյանքը վերցրեց: Մի քաչ դայակ բերեցին, բոլորին սպանեց: Տեսան, որ չի լինում, որոշեցին կաթով պահեն: Մի մեծ աման կաթ նրան չեր հերիքում: Մնվեց, մեծացավ, քայլեց: Տղաների հետ սկսեց խաղալու: Սկսեց տղաներից մեկի քիթը, մեկի ականջը ուտել: Բոլորը նրանից դժգոհ էին: Չէին կարող ինչ որ բան անելին: Լաց լինելով Արուզին բողոքեցին:

Արուզը Թափազյոզին ծեծեց, հայիոյեց, որոշ բաները արգելեց, բայց չկարողացավ մի բան անել: Վերջում տնից հանեց: Թափազյոզի փերի մայրը եկավ նրան մի մատանի նվիրեց:

- Որդի՛ս: Քեց ոչ մի դանակ չի մտնի, Մարմինը չի կտրի սուսերը:

Թափազյոզը Օղուզից դուրս եկավ: Մի բարձր լեռը գազաթը գնաց: Ճամպա կտրեց, մարդ սպանեց, տուրք ստացավ: նրա մոտ մի քանի մարդ ուղարկեցին, սուսը նրան չմտավ, սուրերը չկտրեց նրա մարմինը: դաշտերում հովիվ- մովիվ չմնաց, բոլորին սկսեց ուտել, Օղուզում մարդ չմնաց: Օղուզը հավաքվեց նրա վրա գնաց: Թափազյոզը նրանց տեսավ մի ծառը տեղից հանեց մի անգամից հիսուն-վաթսուն մարդ մահացավ:

Ալպերի գլխավորը, Մեծ իղխան Գազանին ել հարվածեց, աշխարհը նրա գլխին նեղ դարձավ: Թափազյոզի ձեռքում անօգնական եր մնացել նաև Գազան խանի եղբայր Գարակյունեն: Դոզան ողլու Ալպ Ռուստամն ել Թափազյոզի կողմից սպանվեց: Ուզուն Գոջա ողլին ել նույնպես: Արուզ խանի երկու որդին ել սպանվեցին: Դեմիր Դոնլու Մումաքը, Բըղը կանլը Բեյդուզ Էմենը ոչ ինչ չէր կարող անի: Սպիտակ-մորուքով ծերունի Արուզը, նրա որդին Գիյան Մելջուկը մնացել էին ձեռքերը փակ:

Օղուզը Թափազյոզի ձեռքում մնացել էին, նրանք չէին կարողանում կանխել նրա վայրագությունները: Յոթ անգամ ձգտեցին մի բան անել, բայց իզուր...:

Գնացին Դեղե Գորգուղին բերեցին, նրա հետ խորհուրդ առեցին,ասեցին արեք նրա հետ մի պայմանագիր կապենք- ասեցին:

Դեղեմ Կորկուղին ուղարկեցին Թափագյոզի մոտ:

Եկավ, ասաց.

- Տղաս, Թափագյոզ, Օղուզը քո ձեռքում գերի մնաց, հոգնեց, փլուզվեց: Քո մոտդ ինձ են ուղարկել: Ասում են համայայնվենք մի բանով, - ասում են նրանք:

Թափակյոզը ասաց. « Վաթսուն մարդ տվեք, որ մի օրում ուտում ես»:

Դեղե Կորկուղը ասում է. «Այն հաշվով դու Օղուզում մարդ չես թողնի, բոլորն ուտես կվերջացնես: Բայց քեզ կարող ենք երկու մարդ ու հինգ հարյուր ոչխար տալ: »

Դեղե Կորկուղը այսպես ասելիս, Թափակյոզը ասում է. «Դե, թող այնպես լինի: Բայց ինձ համար նաև երկու մարդ տվեք, ինձ համար պատրաստի ընթրիքը, ուտում: »

Դեղե Կորկուղը վերադարձավ, եկավ Օղուզին: Նա ասաց. « Բունլու Գոջան ու Յարագլը Գոջային էլ տվեք Թափագյոզին, որ նրա համար ճաշ եփեն: Մեկ էլ օրվա ուտելիքը: Երկու մարդ ու հինգ հարյուր ոչխար է ուզում:

Մարդիկ համաձայնվեցին: Չորս որդի ունեցողը մեկը տվեց, երեքը փաց, երեք ունեցողը մեկը տվեց, երկուսը փաց, երկու որդի ունեցողը մեկը տվեց, մեկը փաց:

Կար մի մարդ, անունով Կապակկան, երկու որդի ուներ: Մի որդին տվել էր, մեկը փացել էր: Հիմա նորից հերթը նրան եկավ: Նրա մայրը, լաց լինելով եկավ Բասաթի մոտ: Պարզվեց, որ իմ խան, Արուզ որդին Բասաթը գնացել էր կովեւու, նոր էր եկել: Տղայի մայրը ասաց.

«Բասաթը հիմա նոր է եկել կողոպտումից: Տեսնեմ ,արդյո՞ք բերել է մի գերի, որին փոխենք, տանք մեր տղայի տեղը»:

Բասաթը նստած էր, տեսավ մի կին է կալիս: Մայրը ներս մտավ Բասաթի մոտ, բանեց լաց լինելով: Ասաց.

Գիտեմ, չի տեղավորվում քո ափի մեջ սրընթաց նետը,

Մեծ այծի բեղիկներից ուժեղ աղեղ ունես:

Միչին Օղուզում, Քարէ Օղուզում լավ գիտենքեզ,

Արուզի որդի խիզախ Բասաթ, օգնիր ինձ: Բասաթը ասում է. «Ինչ ես ուզում»: Կինն ասում է. «Այս նհավատարիմ աշխարհում մի տղամարդ է հայտնվել:

Օղուգ երկիրը չթողեց շարժվի դեպի յայլա լեռներ:
Մեծ սուրերը նրա ոչ մի մազը պողպատել չկարողացավ:
նրա մաշկը չի մտավ ոչ մի եղեգ նիզակներ: Սոնիներից
պատրաստված նիզակներն էլ նրան չի ազդում: Հզո-
րների դեկավար Կազանին հարվածեց: Նրա եղբայրը՝
Գարակյունեն ձեռքում մանրացվեց : Բըղը Կանլը
Բուկդուգ Եմենը ծեծի ենթարկվեց: Աղսակկալ հորդ
Արուզի փոքից արյուն եկավ : Վախից եղբայրդ Կիյան
Մելջուկը մահացավ: Մեծ Օղուզի որոշ բեկերին
վիրավորեց ու, որոշներին կոտրեց: Յոթ անգամ դուրս
հանեց Օղուցի երկիրը: Տուրք ուզեց, ստացավ: Այժմ
մի օրում երկու մարդ ու հարյուր ոչխար է ուզում:
տալիս ենք: Բունլու Գոջան ու Յարագլի Գոջային
նրան ծառա ուղարկեցին: Չորս որդի ունեցողը մեկը
տվեց, երեքը փսաց, երեք ունեցողը մեկը տվեց, երկուսը
փսաց երկու որդի ունեցողը մեկը տվեց, մեկը փսաց :
Ես էլ երկու որդի ունեի մեկը տվեցի, հիմա հերթը
նորից ի՞նչ է: Որդուս ուզում են: Իմ խան, օգնիր ինձ:»
Բասաթի մուգ ընկած աչքերը լցվեց արցունքներով :
Իր եղբայրի համար տեսնենք ասեց , ինչ ասեց.

ժայռոտ վայրում կառուցված սենյակներդ,

Երևի այդ չարը ոչնչացրել է, եղբայրս:

Արագ վազող ձիերը կոմից,

Այդ չարը ընտրել է հավանաբար, եղբայրս:
Մենակ ուղտերը իր քարավանից

Նա բաժանել է , եղբայրս.

Տոներում քո մոռթած ոչխարները

Այդ չարը կոտրել է, եղբայրս:

Ուրախացած քո բերած հարսնացուդ

Հավանաբար նա է բաժանել Ձեզնից, եղբայրս:

Աղասկկալ հորս «Որդի» ասելով լաց լինեց, եղբայրս:
Ջերմակ երես մայրս, հավանաբար

միշտ լաց է լինում եղբայրս:

Դեմ առ դեմ իմ բարձր լեռնագագաթը եղբայրս:

Արագ հուսող իմ ջրի ջրհեղեղը եղբայրս:

Իմ մեշքիս, ուսերիս ուժը,

Մուգ ընկած աչքերիս լույսը , եղբայրս:

«Ես իմ եղբորից բաժանվեցի» ասելով շատ լաց
եղավ: Բասաթը նրան մի գերի տվեց.

«Գնա տղաթ ազադիիր»-ասաց:

Մայրը գերին վերցրեց, իր որդու տեղը տվեց,
ինչպես նաեւ այդ լավ լուրը Արուզին բերեց, որ նրա
որդին Բասաթը արդեն վերադարձել է:

Արուզը ուրախացավ: Գալըն Օդուզի բեկները
ողջունեցին Բասաթին:

Բասաթը համբուրեց հոր ձեռքը: Լաց լինեցին ,
հեկեկեցին: Մայրիկի

Իր տանը գնաց: Մայրը ողջունեց ու համբուրեց իր
գավակին:

Բասաթն էլ իր հերթին համբուրեց իր մոր ձեռքը:

Հանդիպեցին ու լաց լինեցին: Օղուզի բեկները
հավաքվեցին: Տոնական սեղաններ բացվեցին, ուտել
ու խմելներ եղավ: Բասաթն ասավ.

«Պարոնայք, իմ եղբոր վրեժը առնելու համար
ուզում եմ Թափակյոզի հետ հանդիբեմ: Ի՞նչ էք ասում»:

Փագան բեկը այստեղ ասել է, եկեք տեսնենք, իմ
խան , թե ինչ է ասել.

Մեծ հսկա է եղել այս Թափագյոզը , տղաս,

Այս աշխարհում, չկարողացա հաղթել նրան,
Բասաթ:

Մի մեծ պանտերա դարձավ,

Բարձր լեռներ շարժվեցինք , չկարողացա հաղթել,
Բասաթ:

Կատաղություն առյուծ դարձել է, Թափակյոզը

Թուփով ծածկված հաստ տարածքում չկարողացա
հաղթել, Բասաթ:

Դու քաջ ես, լավ,

բայց ես Գազանից խո ուժեղ չեմ Բասաթ:
Սպիտակ մարուքներով հայրդ մի լաց թողիր:

Սպիտակ մազերով մայրդ մի լաց թողիր:

Բասաթն ասում է.

«Հաստատ գնալու եմ», Գազանն ասում է. «Դու գիտես»: Հայրը ողբաց ասում է. «Որդի ջան, մի թողիր իմ օջախը առանց տերի, մի գնա»: Բասաթն ասում է. «Ոչ, ազիզ հայրս, գնում եմ:»

Հայրին չլսեց, հագուստների տակից մի քանի զենք հանեց գոտին մտցրեց: Վերցրեց սուրը: Մայր ու հայրի ձեռքերը համբուրեց, բարով մախտեց, «Մնացեք բարով», - ասեց: Մեկնեց Թափակյոզի գտնվող Սալախանա Ժայռի մոտ: Տեսավ, որ Թափակյոզը ետը արևին տված քնում է: Հանեց մի ցուլ: Յուրը խփելիս չանցավ, կոտորվեց: Մի անգամ էլ ուղղեց: Նա էլ կիսվեց մի քանի կետ: Թափակյոզը ձերերին ասեց. «Այս տեղի ճանճը մեզ վրա է գալիս»: Բասաթը մեկ էլ հարվացե՞ծ: Թափազյոզի արջը ընկավ: Մի անգամ էլ հարվածեց: Թափազյոզը տեղից վեր թռավ: Նայեց, Բասաթին տեսավ, ձեռքը ձեռքին խփեց, ծափահարելով ծիծաղեց: Ծերերին ասեց.

«Օղուզներից մեզ մոտ ուտելու գառ է եկել:

Բասաթին բռնեց: Կոկորդից սեղմելով բերեց իր անկողնու մոտ, կոշիկների վզի մեջը դնեց: Ասաց, հե՛յ ցեռունիներ, երեկոյան սրան ինձ համար խորոված կանեք, ուտելու եմ:»: Կրկին գնաց քնելու:

Բասաթն ուներ մի դաշույն: Կոտրեց և դուրս եկավ կոշիկների միջից: Բասաթը հարցրեց գերի ծեռերին. «Հէ՛յ ծեռեր, նրա մահացությունը ի՞նչից է կախված»: Նրանք ասացին. «Մենք չգիտենք, բայց աչքից բացի ուրիշ տեղում միս չկա»: Թափազյոզը քնում եր: Բասաթը եկավ Թափակյոզի գլխի մոտ: Աչքի ծածկը բացեց: Նայեց տեսավ, որ աչքերը մարմնի մաից են: Նա ասաց. «Սվին դրեք կրակի վրա թող տապակվի» Սվին կրակի մեջը ահագին չափով փսաց, կարմրացավ:

Բասաթը կրակոցի մեջ կարմրած սվինը իր ձեռքը վերցրեց: Անունը գեղեցիկ Մուհամմետին մի օրինություն արեց,- հետո Սվինը Թափազյոզի աչքի մեջ սեղմեց, որ աչքը ավերվի: Թափազյոզի այնպես գոռոաց, որ սառ ու քարը դողեց: Բասաթը թռավ, քարանձավի մեջում ոչխարների արանքը մտավ: Թափազյոզը գիտեր, որ Բասաթը քարանձավի մեջն է:

Մի ոտքը մի դուռը, մի ոտքը մյուս դուռը գակնած ասում է. «Հէ՛յ իմ ոչխարների ղեկավարները՝ երկեչներ, այցելեք այստեղից, ես բոլորդ կստուկեմ: Մեկ ան մեկ եկեք:»

Մեկ առ մեկ, նրանց յուրաքանչյուրը անցնում էին: Նա շոյում եր խոյերի գլուխը. « Եկեք իմ ոչխարներ, անցեք, առաջ շարժվիր»:- ասում է նա: Մի խոյ կանգնեց, եղջյուրով վրա տալով վագեց առաջ: Բասաթը արագորեն նրա վիզը կտրեց, մաշկը հանեց : Մտավ մաշկի մեջ: Բասաթը եկավ Թափազյոզի առաջը: . Թափազյոզի գիտեր, որ Բասաթը մաշկի մեջն է:

Նա ասում է.

«Հէ՛յ, որտեղի՞ց գիտեիր, որ ես սպանվել եմ: Հիմա քեզ այնպես խփեմ քարանձավի պատին, որ քո պոչի նկարը քարանձավի քարերում փսա: Բասաթը խոյի եղջյուրը արաջ նետեց: Թափազյոզի ձեռքերով խոյի եղջյուրից բինդրոնեց, սեղմված պահեց: Բարձրանալիս խոյի եղջյուրն ու նրա մաղկը Թափազյոզի ձեռքում փսաց, Բասաթը մաշկի տակից ելնելով Թափազյոզի ոտքերի առանքից անցավ ու թռավ դուրս:

Թափազյոզը խոյի եղջյուրը գետնին քցեց: Նա ասաց.

«Տղա, կարծու՞մ ես ազատվեցիր »:

Բասաթը պատասխանեց . « Ալլահը փրկեց»:

Թափազյոզը նորից ասաց.

«Տղա, վերցրու այս մատանին մատդ հագնիր, ոչ մի խուլ սուրը քեզ չի կտրի »: Բասաթը մատանին վերցնում ու ասում է. «Ես հագնեցի”

Թափազյոզը նրա վրա հարվացվեծ, Բասաթը թռավ կանգնեծ դրսում, տեսավ, որ մատանին Թափազյոզը ձախ ոտքը մոտն է:

Թափազյոզը ասում է. «Փրվեցի՞ր»: Բասաթը ասում է. «Աստվածը փրկեց»: Թափազյոզը ասում է, «Տղա, տեսնու՞մ ես այդ գմբեթը»: Նա ասում է. «Այո, տեսնում եմ»:

Թափազյոզը ասում է. «Ես ոսկե գանձարան ունեմ: Գնա տեր եղիր, կնիքիր, որ ծերերը չկողանան»:

Բասաթը մտավ գմբեթին: Նա տեսավ, որ գանձարանում կա շատ ոսկե եւ արծաթե ապրանքներ:

Այս բոլորը տեսնելիս Բասաթը մոռացավ ամեն ինչը: Թափազյոզը գմբեթի դռնապանում էր: Նա ասաց. «Դու գմբեթին մտա՞ր»: Բասաթն ասաց. «Այո ես մտել եմ»: Թափազյոզը ասում է:

«Հիմա եղպես խփեմ, գմբեթով միասին ոչնչացնեմ քեզ»: Բասաթը

«Լաիլահեիլլալահ, Մուհամմադան – Ռասուլ Ալլահ», - ասաց: Այդ պահին, գմբեթը պառակտեց, յոթ տեղից դուռ բացվեց: Բասաթը դռների մեկից դուրս եկավ: Թափազյոզը ձեռքը կոխեց գմբեթը: Էղպես խփեց, որ գմբեթը փլվեց: Թափազյոզը ասաց. «Տղա, ազատվեցի՞ր: Բասաթը պատասխանեց. «Աստվածը փրկեց»:

Թափազյոզը ասում է. « Քեց մահ չկա : Տեսնու՞մ ես այդ քարանձավը». Բասաթն ասում է. « Այո, տեսնում եմ:» Նա ասում է. «Այնտեղ կա երկու սուր: Մեկը շապիկով, մյուսը առանց շապիկի: Գնա վերցրու սուրը, իմ գլուխը կտրիր:» Բասաթը գնաց դեպի քարանձավի դուռը: Նա տեսավ, որ առանց շապիկի սուրը ելնում ու բարձրանում: Բասաթը մտածեց. « Ես պետք է զգույշ լինեմ »: Քաշեց իր սուրը, բռնեց իր առաջը: Նրա սուրը երկու կտոր եղավ: Գնաց մի փայտ բերեց նրա դեմ գնեց: Նրան ել երկու կտոր առեց: Այնուհետև նա վերցրեց մի ուրիշ սուր, կախեց գետնին: Իր սուրը մեչքը կապեց: Այդ սուրից բռնեց ու ասաց Թափազյոզին: « Հէ՛յ, Թափազյոզ, հիմա դու ի՞նչպես ես »: - Ասաց նա: « Իմ տղա, դեռ չես մեռել: » Բասաթն կրկին.

«Աստվածը փրկեց»: Թափազյոզը նորից. « Քեզ մահ չկա»: Թափազյոզը այն ժամանակ տեսնենք ինչ է ասեց.

«Աչքս, աչքս միայն աչքս,

Մի աչքով ես մեծ Օդուզի երկիրը գերի վերցրեցի,

Ինձ ամուր աչքերից առեցիր, քաջ, դու :

Թող քո անուշ կյանքդ առնի Ալլահը,

Այսպես, որ ես քաշում եմ իմ աչքի ցավը

Այսպես, որ ոչ մի քաջին չեմ ցանկանա, որ

Ալլահը կտա
Թափազյոզը նորից է ասում.
Որ տեղից եկար դու, Թափազյոզ,
Մութ կիշերներում ճանապարհը կորցնես ինչ
կանես,

Ի՞նչ հույս ունես:

Մեծ դրոշը վերցրած խանը ո՞վ կլինի

Ռազմի ժամանակ:

Սպիտակ մորուքավոր

Աղսակկալ հորդ անունը ի՞նչ է:

Խիզախ մարդը եթե քաջից թաքցնի իր անունը,

Ի՞նչ է քո անունը, խիզախ, ասիր ինձ:

Բասաթը Թափազյոզին պատասխանել է, տես-
նենք, իմ Խան, ի՞նչ պատասխանել.

Իմ ապրած տեղը, իմ երկիրը կոչվում է Կյուորթաջ,

Եթե մութ գիշերը ճանապարհը կորցնեմ, հույսս
Ալլահին է:

Մեծ դրոշը վերցրած մեր Խանը, լսիր, Բայընդըր
խանն է,

Ռազմի դաշտում մեր առաջատար հերոսն է
Սալուր Գազան:

Եթե դուք հարցնում եք իմ մոր անունը, - դա Գաբա
ծառն է:

Եթե դուք հարցնում եք իմ հոր անունը - Խական
Ասլան

Իմ անունը հարցնես, - Արուզ ողլու Բասաթն եմ:
Թափազյոզը ասում է.

«Կաթեղբայրներ ենք , մի սպանի՛ր ինձ»:

Բասաթը ասում է.

Այ հիմար, սպիտակ մորուքավոր (աղսակկալ)
հայրս լաց ես թողել,

Սպիտակ մազերով մորս լաց ես թողել:

Սպանել էս հարազատ եղբորս Գիյան Սելջուկին
Մենակ էս թողել մեր հարսանքան,

Նրա երեխաները որք էս թողել:

Մեձ, սուր պողպատ սուրս չհանվելիս,

Քո գլխարկով գլուխդ չկոտորելիս,

Կարմիր արյունդ կետնին չթափվելիս,

Իմ եղբոր Գիյանի արյունը չառնելիս,

Կթողնեմ լի արդյո՞ք քեզ ողջ փասս: Չեմ թողնի:

Թափազյոզը այս վիճակը տեսնելիս, ասել է.

«Ասում էի , որ տեղիցս ելնեմ

Գնամ Օղուզներին, ուխտը առնեմ

Մոտակայքում սպանեն թռչուններին:
Մի անգամ ել կշտանամ մարդու մսից:
Գալըն Օդուզի բեկները իմ վրա գալուց,
Ասում էի փախչեմ մտնեմ Սալախանայի ժայռը,
Քարաձիգով ծանր քարերը քցեմ, ասում էի»:
Թափագյոզը մի անգամ ևս ասում է.

«Ուզում էի մեռնել երկնք ընկած քարերի տակ:-
ասում էի,

Կույր առեցիր ինձ, աչքից գրկեցիր, խիզախ, ինձի,
Ալլահը թող քեց քաղցր հոգուց գրկի, խիզախ:
Շատ սպիտակ մորուքով ծերերին լաց եմ թողել,
Սպիտակ մորուքը անեծքն բռնել, աչքս, քեզ:
Սպիտակ մազերով մայրերը շատ եմ լաց թողել,
Այդ մայրերը անեծքն է բռնել, աչքս քեզ:
Բեղ նոր շատ երիտասարդները ուտել եմ,
Նրանց երիդասարդության անեծքը բռնեց քեզ,
աչքս իմ:

Ձեռքը խնա աղջիկները շատ եմ կերել,
Ձեռքերի անեծքն է բռնել, աչքս, քեզ:
Այնպես որ, ես աջքիս մեղքն ու ցափս եմ քաշում,
Թող Ալլահը ոչ -ոքին չտա աչքի ծանրաբեռնվա-
ծությունը :

Իմ աչքերը, աչքերս, իմ աչքերը: Միակ աչքերս:

Բասաթը բարկացած վերկացավ ու եկավ նրա մոտ: Թափազյոզը ուղտի նման ցած նստեցրեց: Թափազյոզի իր սրով հարվածեց գլխին ու վիզը կտրեց: Գլուխը կապեց, քարշին տալով քարանձավի դուռը բերեց: Բասաթը Բունլու Գոջան ու Յարագլը Գոջային ուղարկեց Օղուզ, որոնք այս լավ լուռը տանեցին: Գալըն Օղուզին լուռը հասավ: Արուզ Գոջայի տունը մի ձիավոր եկավ: Բասաթի այդ ուրախալի լուռը տվեց. «Ինձ նվեր: Թափակյոզին սպանել է ձեր որդին »:

Գալըն Օղուզի բեկները հավաքվեցին: Եկան Սալախանա ժայռի մոտ:

Թափազյոզի գլուխը բերեցին:

Դեղե Կորկուդն եկավ եւ տոնակատարության մի երգ կատարեց: Ինչ է տեղի ունեցել խիզախ տղամարդկանց կյանքում, այս կաջությունը երկար-երկար պատմեց: Խոսեց Բասաթի քաջությունից: Օրհնեց նրան:

Սև լեռի ճանապարհը քեզ անցնել կտա,

Ջրհեղեղը անցնելիս քեզ ջրերը անցնել կտա,

Դու քո եղբայրի վիշտը արել ես

Գալըն Օղուզի բեկներ աղետից փրկվեցին

Մնա Օղուզին միշտ հավատարիմ:

Ամենակարող Ալլահը թող քեզ օգնի Բասաթ-ասաց:

Եզ ել օրհնություն, իմ Խան: Մահը գալուց , թող Ալլահը քո պատիվը հավատից չբաժանի: Թող Ձեր մեղքը նվիրվի անունը հայտնի սիրելի Մուհամմեդ Մուստաֆային:

Իմ Խան, հե՛յ:

Թարք. Կաֆար Չախմակլը

“Տեղեկություններ Գիրք Դեղե Կորկուղի” Էպոսի մասին

Աղբրեջանը գտնվում է Ասիա ու Եվրոպայի խաչմերուկում, մեկը մյուսին կապող Մեծ Մետաքսե ճանապարհի վրա, Կասպից ծովի ափին: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-յի կողմից ջանաչված է համաշխարհային մշակութային ժառանգությունների, ավանդույթները պաշտպանված, մի երկիր, նրան գիտեն որպես Բազմամշակութայնության ավանդույթների օրինակելի մի երկիր, այստեղ ապրում են տարբեր էթնիկ ժողովրդներ, կրոնական փոքրամասնություններ իրենց խաղաղ ու բարեկամական մշակույթով, լեզվով, սովորույթներով:

Սկսած հնագույն ժամանակներից, այստեղ բնակվող տարբեր ազգերը օգտագորցելով աղբրեջանա-թուրքական լեզուն, կապ են ստեղծել կարդալու աշխարհի բազմաթիվ ստեղծագործությունները՝ էպոսները, առասպելները, հեքիաթները, և ուրիշները: Նրանք պահպանել են նաև իրենց բարոյական արժեքները:

Ոչ նյութական մշակութային հուշարձաններից մեկը, «Գիրք Դեղե Կորկուղի» էպոսն է: 1815 թ. առաջին անգամ

գերմանական արեւելագետ Հենրիխ Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցը գիտության աշխարհին ծանոթացրեց այս էպիկական եպոսը: Ֆոն Դիցը թարգմանեց գերմաներենին և նախաբանով հրատարակեց նրան Բեռլինում:

2000 թ. Ադրբեյջանում «Գիրք Դեղե Կորկուդի» էպոսի 1300-ամյակը նշվեց ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից:

Ադրբեյջանական ժողովրդի ազգային առաջնորդ Հեյդար Ալիևի ասել էր.

«Ադրբեյջանի պատմությանում էթնիկ հիշողության մեջ «Գիրք Դեղե Կորկուդի» նման էր մի հայելին, որը արխայիկ մտածողության, լեզվի, բարոյականության, մշակութային եւ գեղագիտական նշանակություն ուներ, դա ինչպես մեծ երգ միշտ մնալու է մեր հոգու մեջ»:

«Գիրք Դեղե Կորկուդի» վիպական էպոսը բաղկացած է 12 պատմությունից եւ մի նախաբանից: Որտեղ պատմվում է Օդուզական հերոսների քաջությունները:

Դեղե Կորկուդը, ադրբեյջանցիների Հումերոսն է, մեր պատմությունը լավ իմացող, իմաստուն բանաստեղծ, որը ապրել է երկար մի կյանք:

Ողջ տեսանկյունից նայելիս յուրաքանչյուր դիցաբանական էպոսի ցույց է տալիս նրա պատմությունը, ավանդույթները, ամենօրյա պայքարը, լեզուն, կրոնը, մշակույթը նկարագրված է հարուստ գեղարվեստական եւ գովասանքով:

«Գիրք Դեղե Կորկուդի» էպոսի մասին վերջին 200 տարիների ընթացքում, գերմաներեն, իտալերեն,

ռուսերեն, թուրքերեն, հոլանդերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն տպագրվել է մի շարք ամենահայտնի թուրքագետների հետազոտությունները: Նրանք իրենց աշխատանքում նշել են, որ «Գրքի Դեդե Կորկուդի» եպոսը ավելի հին հուշարձան է որոշ դեպքերում մի շարք հայտնի եպոսներեց:

Ադրբեջանական ժողովրդի ստեղծված «Գիրք Դեդե Կորկուդի» եպոսի իր մարդասիրության, իր կոլորիտով, աշխարհը խաղաղության մեջ ապրելի կոչով ոչ միայն մեր, ադրբեջանցիների, ոչ միայն թուրքական աշխարհի, այլև ողջ մարդկության հարստությունն է:

Մարրաֆ Բալախան

Տեղեկություններ Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցի մասին (1751- 1817)

Հայտնի գերմանացի դիվանագետ, արեւելագետ Հենրիխ Ֆրիդրիխ ֆոն Դիցը ծնվել է 1751 թ. Գերմանիայի (Պրուսիա) Բերնբուրգ քաղաքում, առևտրականի ընտանիքում: 1769-ին ընդունվել է Հալլեյի համալսարան ստանալու իրավական կրթություն: Ավարտելուց հետո 11 տարի աշխատել է Մագդեբուրգի պետական կառավարման վարձությունում, որտեղում, նա օգնականի պաշտոնից բարձրացվել է մինչև հատուկ տնօրենի պաշտոնին:

Նրա 1784 թ. 16 մայիսին Թաքավոր Ֆրեդերիխ Մեծի կողմից նշանակումը Թուրքիայում դեսպանատան խորհրդատու (խորհրդական) կարելոր օր է եղել թուրքոլոքիայի եւ Գորգուլի ուսուճաստիություն համար:

Ֆոն Դիցը չունեւ արեւելյան կրթություն, Ստամբուլում դեսպանատանում աշխատելիս սովորել է թուրքերեն և այլ լեզուներ:

Այնուհետեւ, 1786 թ. թագավոր Ֆրիդրիխ Վիլհելմ II-ը պարգևատրել է նրան արիստոկրատ-ազնվական

կոչումով, հետո նշանակվել է Թուրքիայում պրուսական նախարարի փաստաբան և արտակարգ լիազոր դեսպան:

Թուրքերին մեծ սերը եւ հատուկ տաղանդի շնորհիվ Իստանբուլում ապրած 6-ամյա ժամկետում, նա հավաքել է հազվագյուտ արեւելյան ձեռագրերը բազմաթիվ թվով:

Ըստ Դիցի ասածին և հանրագիտարանային տեղեկությունների նրա գրադարանում եղել է 17 հազար ատոր գիրք, 856 ձեռագրեր, որոնցից 407-ը Արեւելքի մասին է: Նա մահից հետո կտակել է նվիրել բոլոր գրադարանի Բեռլինում գտնվող Թագավորական գրադարանին:

1790 թ. նա վերադարձել է հայրենիք սկսել է իր հավաքված թուրքերեն, արաբերեն եւ պարսկերեն լեզուներով ձեռագրերի հետազոտությունները: Այնուհետեւ, հրատարակել է 1811թ. «Գաբուսնամե»յին, իսկ 1811-1815 թթ. «Ասիական հուշարձանների ձեռագրերից ընտրություններ» անունով արեւելյան ձեռագրերի հավաքածուներ: Ֆոն Դիցի թարգմանությունով այս հավաքածու մեջ հավաքվել է Շեյխ Մուհամմադ Լալազարիյի «Միզան-ի-Ազհար» տրակտատը, Բուզրի Ջումհուրի մեծամասնությունը «Մուզաֆֆարնամե»ի, Քաթիբի Ռումիի «Մուրաթ -ու- Մեմալիկ» ճանապարհորդությունը «Օղուզի գիրքը» եւ «Գիրք Դեդե Կորկուդի» «Պատմություն Թափազյոզի Սպանությունը Բասաթի կողմից» պատմությունը: Ֆոն Դիցի այս գործունեությունը հատուկ ուշատրություն է դարցրել ականավոր մտածող եւ բանաստեղծ Գեոթեն:

Ականավոր արեւելագետը Յոհան Կոլֆգանգ ֆոն Գեոթեն իր «Արեւելք-Արեւմուտք դիվան»-ի «Նշումներ եւ նկատառումներ» բաժնում է հարկանքով խոսել Դիցի մեծ դերի մասին: Ավելի ուշ 1816 թ. Դիցը Գյոթեի համար թարգմանել է «Մոլլա Նասրեդդինի պատմություններ»ը եւ ուղարկվել է նրան: Նրա ժամանակակից նշանավոր գիտնականներ Ֆրիդրիխ Ավկուստ Վոլֆ, Ալեքսանդր ֆոն Հումբոլդ, Շլեկել Գրիմ եղբայրների նման նա էլ է նպաստել գերմանական գիտության զարկացումին:

Դիցի 1814-ը ստեղծագործությունում սկսվել է «Գիրք Դեդե Կորկուդի» փուլը: Մինչ այդ, ոչ ոք չէր նկատել Դրեզդենի Թաքավորական Գրատարանում «Գիրք Դեդե Կորկուդի» Օշուգնամէներին: Նա իր ձեռքով հանել ու համեմատել է այն իր մոտ գտնված ձեռավրերի հետ: Հետո նա թարքմանել է գերմաներենին ու հրատարակել «Պատմություն Թափակյոզի Սպանությունը Բասաթի կողմից» պատմությունը, որին գրել է նախաբան: Այստեղ նա համեմատել է Հոմերոսի Յիկլոպը Թափակյոզի հետ: Նա պաշտպանել է այն միտքը, որ Թափակյոզի ավելի հին պատկեր է Պոլիֆեմից: 1814-ին ֆոն Դիցը Արեւելյան գիտությանը ներդրած մեծ ավանդների համար ընտրվել է Պրուսիայի Գիտությունների Ակադեմիայի պատվավոր անդամ:

Ռեկան Հասանով

Անունների ինդեքս

1. Պրելյատ - կաթոլիկ եկեղեցում ամենաբարձր հոգևոր
2. Սիկլոպ - ճակատում մի աչքունեցող լեզենդար հսկա
3. Ֆոլիանտ - Ֆոլիո ձեռագրափով գրքեր, մի թերթիկի չափը հավասար է նորմալ գրքում կես չափին
4. Պատու - Մանսիյի ժողովուրդ, Պատուու - Մանսիները
5. Գայա - իրականում պետք է կարդալ «Գայի», Օդու-
զներում ցեղի անունն է:
6. Շտրիտտեր - Գերմանացի արեւելագետ և պատմաբան:
Եռհաննես ֆոն Շտրիտտեր Գոտհելֆ (1740-1801)
7. Դեկուիկնես Ժոզեֆ Գուիկնես (1721- 1800): Ֆրանսի-
ական արեւելագետ և պատմաբան
8. Իկոնիում - Թուրքիայի ներկայիս Կոնյա նահանգը
Օկսիս-հին պատմությունում Օկս Գեյիուն (արաբներում)
հիմա Անու-Դարյա նահանգը
9. Պոլիֆեմ - նշանակում է Յիկլոպ
10. Արգես - հին հունական դիցաբանականներից մեկը
11. Բրոնդես - հին հունական դիցաբանականներից մեկը

12. Սոելուս հունական դիցաբանությանում Ուրանը աստված
13. Լուսիարա- հունաստանում կղզու անունը
14. Ապոլլո - հին հունական եւ հռոմեական դիցաբանությունում եւ կրոնում արելը, լույսը, իմաստության Աստվածն է, արվեստի հովանավորը: Ջեւսի եւ Լետանի որդին
15. Մակրոբիոս - Ամբրոսիոս Թեոդոսիոս Մակրոբիոս (395-430), Հռոմեական փիլիսոփա եւ լեզվաբան
16. Յիգերոն – Մարկ Թուլլի Ռոմայում հռետոր, քաղաքական գործիչ եւ փիլիսոփա
(մ.դ.ա.106 եւ 43 թթ.)
- 17.Արկոս – Պելեպոննեսում հին հունական քաղաք.
18. Լիկիյա- Փոքր Ասիայում քաղաք, Նշանակում է «Լույսի երկիրը»
19. Ստրաբոն - Հույն պատմիչ եւ աշխարհագրագետ
(մ.դ.ա.64/63 - 23/24թթ.)
20. Նաուպլա - հունական քաղաք
21. Հոմերոս- հին հունական բանաստեղծ, «Բլիադա» եւ «Օդիսսեյա» պոեմների հեղինակը (ենթադրվում է ապրել է 12-11 դդ.)
22. Տրինակրիա - Մոջիլիյա
23. Պհոնիկիրներ - Ֆինիկիցիներ
- 24.Լիլիբես . անուն

25. Էթնա - լեռան անունը
26. ֆարագլիոնի – Ցիկլոպների կղզու, անունը, որտեղ նրանք ապրում են
27. Կատանիա – Բտալիայում նահանգ
28. Վալ դի ԴԵՄՈՆԷ - Դեմոնների հովիտ, որը գտնվում է Կատանիայի հյուսիսում
29. Նեպթունե - Հռոմի դիցաբանությանում ծովի Աստված
30. Նիմֆե Թոզա - ծովի փոշին
31. Ամֆրիդրիթե- Պոսեյդոնի կինը
32. Նիմֆե Ստիլբե - Պոլիֆեմի ենթադրյալ մայրը
33. Ամինոնե - Պոլիֆեմի ենթադրյալ մայրը
34. Էթաթուս - Պոլիֆեմի ենթադրյալ մայրը
35. Ակրոնավթներ - Արգո նավի, անունն է, նավով Յասոեի հրամանատարության տակ Կոլխիդա են մեկնել ոսկու բուրդ բերելու համար
36. Պլաթո - (Պլատոն) հին հունական իդեալիստական փիլիսոփա (մ.դ.ա. 428/7, 348/7թթ.)
37. Ակլիան (Կլաուդիոս Ակլիանոս) - (170-222), Հռոմեական փիլիսոփա, հռետորության ուսուցիչ
38. Թեոֆոլոս ֆոն Էդեսսա (695 - 785) Էդեսսացի Միրիական գիտնական (այսօրվա Ուրֆա - Թուրքիա)
39. Ակլիան (Klaudius Aklianus) - (170-222), Հռոմեական փիլիսոփա, հռետորության ուսուցիչ

40. Theofilos ֆոն Եդեսիան (695 - 785) Edessalı Միրիայի գիտնական (այսօրվա Ուրֆա - Թուրքիա)
41. Ճաբրիցու Հիրոնուսու - Իտալացի գիտնականն 1537-1619
42. Դիո Կրիսոստոմուս - (344-407) արքեպիսկոպոս Կ. Յոխաննես Կրիսոստոմուս կամ Յոխաննես ֆոն Անտիոք
43. Պրիամ- Հեկտոր եւ Փարիզի հայրը, Թրոյայի արքան

ՀԵՆՐԻԽ ՖՐԻԴՐԻՑ ՖՈՆ ԴԻՑԻ

«Հումերոսի նի հետ համեմատությամբ նոր հայտնաբերված Օդուզի Յիկլոպը» վերնագրով նախաբանը և «Պատմություն Թափագյոզի Սպանությունը Բասաթի կողմից» պատմվածքի թարգմանիչները.

1. Ադրբեջաներեն - Թելման Քյազիմով (Բաքվի Մլավոնական Համալսարան), Ռեվան Նասանով (Միջազգային Բազմաաշակութայնության կենտրոնի գլխավոր խորհրդատուն)
2. Գերմաներեն – Հենրիխ Ֆոն Դից ((նշանավոր գերմանացի արեւելագետ, դիվանագետ))
3. Ավարերեն Ջամիլա Կեյսերովսկայա (ԱՄ ԳԱ-յի* լեզվաբանության ինստիտուտի գիտաշխատող)
4. Չիներեն Լեյ Չեն -Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությանում հրատարակված «Չինական Երիտասարդական» թերթի թղթակից
5. Հայերեն- Կաֆար Չախմախլի (Թուրքիայի Էրզիլէսի Համալսարանի դոցենտ, լրագրող)
6. Արաբերեն -Ահմեթ Սամի (Եգիպտոսի Եյն Շամս Համալսարան դոցենտ, Ադրբեջանում Եգիպտական Մշակութային և Կրթական կապերի կենտրոնի տնօրեն)

* Ադրբեջանի Ազգային Գիտությունների Ակադեմիա

7. Պարսկերեն-Սոհսեն Նադիսոյլու (Ազգային
Գիտությունների Ակադեմիայի թղթակից անդամ,
Պրոֆեսոր), Շահլա Աբդուլլաևա- Ադրբեջանի
Հանրապետության Նախագահի Քաղաքական
Փաստաթղթերի Արխիվի խորհրդական,
գիտությունների թեկնածու
8. Ֆրանսերեն- Միշել Բոգդեմիր (Ֆրանսիայի
ԻՆԱԼ ԿՈՆԻ* համալսարան, Գյուլուշ Ադամամեդովա
(գրող)
9. Վրացերեն- Իմիր Մամեդլի (բանաստեղծ, գրող եւ
թարգմանիչ)
10. Հնգերեն - Սուդհա Սվարնաքար (Բրազիլիա
Պարաիբա պետական համալսարանի պրոֆեսոր)
11. Խրնայրկի լեզուն- Չաքիր Ազաւե (Խրնայրկի
համայնքի ներկայացուցիչ թարգմանիչ
12. Անգլերեն- Ա ննա Թոմսոն (գրող եւ թարգմանիչ)
13. Իտալական- Դանիել Ֆրագոնի (Իտալիայի Գեննա
համալսարանի աշխատակից, թարգմանիչ)
14. Քրդերեն- Ֆախրադդին Փաշաւը (« Ռոնահի»
քրդական մշակութային կենտրոնի նախագահը,
թարգմանիչ)
15. Լեզգիներեն- Սադագաթ Քերիմովա («Սամուր»
թերթի գլխավոր խմբագիր, լրագրող)
16. Հունգարերեն- Էրդելյի Մելինդա (Հունգարիայի
Էոթվոս Լորանդ համալսարանի դոցենտ,
թյուրքագետ)

*Ֆրանսիայի Արեւելագիտություն Լեզուների եւ
Քաղաքակրթությունների հաստատություն

17. Ռսերեն- Վասիլի Վլադիմիրի Բարտողըր (Սանկտ Պետերբուրգ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիա, արևելագետ, թյուրքական), Սեյֆել Հասանով (Բաքվի Մլավոնական համալսարանի դոցենտ)
18. Թուրքական -Ֆիկրեթ Թուրքմեն (Թուրկիայի Էգե Համալսարանի պրոֆեսոր)
- 19.Թալիշերեն-Մեհման Կարախանողլու (բանաստեղծ, քննադատ եւ թարգմանիչ)
- 20 .Թաթերեն-Ռախշանդա Բայրամովը (Ադրբեջանի Թաթ համայնքի ներկայացուցիչ, պատմաբան)
- 21.Ուղիներեն -Ռոբերտ Մոբիլի (Ադրբեջանի « Ալբան – Ուղի քրիստոնեական համայնքի» նախագահ, Բաքվի պետական համալսարանի ավագ գիտաշխատող) Ռաֆիկ Դանագարի Ադրբեջանի « Ալբան –Ուղի քրիստոնեական համայնքի» խոսնակ, թարգմանիչ
- 22.Ուկրաիներեն- Մեհման Սալմանով (Ուկրաինայի ազգային հեռուստարձևերության աշխատակից, թարգմանիչ), Ելենա Սեմենչուկ (Ուկրաինայի ազգային հեռուստարձևերության խմբագիր)
- 23.Ճապոներեն- Տակայուկի Յակոթա Մուրակամի (Ճապոնիայի Օսակայի համալսարանի պրոֆեսոր)
- 24.Եբրայերեն- Թարանա Հուսենբալանա (Բաքվի պետական համալսարանի դոցենտ), Հադաս Մելեխ (Իսրայելի թիվ 3 դպրոցի ուսուցիչ, թարգմանիչ)
25. Հուներեն- Սաիդա Մեհդիևա (Բաքվի Մլավոնական համալսարանի գիտաշխատող, Ադրբեջան- Հունական Արկո ընկերության ղեկավար)

Բովանդակություն

Ադրբեջանի Հանրապետության Նախագահ Իլհամ Ալիևի «Գիրք Դեղե Կորկուդ» գերմանական լեզու առաջին թարգմանության ու հրապարակման 200 տարելիցի մասին հրամանագիրը.....4

Ֆոն Դիցին մեծ սիրով... (ներածություն).....7

Ֆրիդրիխ Ֆոն Դիցին

Հոմերոսինի հետ համեմատությամբ նոր հայտնաբերված Օդուզի Ցիկլոպը.....13

“Բասաթի Թափակյոզին Սպանության Պատմությունը” 43

Տեղեկություններ “Գիրք Դեղե Կորկուդի» էպոսի մասն.....65

Տեղեկություններ Ֆրիդրիխ Ֆոն Դիցի մասին.....68

Անունների ինդեքս71

Թարգմանիչներ.....75

*Production Editor - Alish Aghamirzayev
Designer - Metanet Garakhanova*

Published: 05. 11.2015. Format: 70x100: 1/32. Print: 1000.

*«Mutarjim» PPH,
Az1014, 125, Rasul Rza str., Baku, Azerbaijan
Phone.: (+994) 596 21 44, e-mail: mutarjim@mail.ru
www.mutercim.az*